

Georgizmin Sun Yat-sen ve Tayvan Üzerindeki Etkisi: Arazi Reformunu İvmelendirme ve Ekonomide Dönüşümü Yönlendirme Bakımından Georgist Teorinin Geçerliği

Musa Kızıltepe, Bağımsız Araştırmacı

ORCID: 0000-0002-9325-7635

E-Posta: kiziltepe@gmail.com

Öz

Georgizm, liberalizmi süreç içinde kendi özünü çelişir biçimde arazi ve sermayeyi aynı sınıfta ele alınan üretim faktörleri haline getirdiği için eleştirirken, sosyalizmi de tüm sorunları sermayenin kategorik varlığına bağlayarak üretimde kontrolle ekonomik özgürlüğü ortadan kaldırır bir düzeni hedeflediği için eleştirir. Georgist düşünceye göre, hâkim iktisadi paradigma kapitalizmin ana sorunu, herkese Tanrı/doğa vergisi müsterek bir varlık olarak bahşedilmiş arazinin değerini ve değer artışlarını bireyin özel mülkiyet hakkının kapsamına alması, bunu kanıksatmasıdır. Georgizmde refahın paylaşımındaki dengesizlik, kalıtsal yoksulluk ve ekonomik sistemin sürdürülemezliğinin nedeni, bireyin bizatihi kendisinin kullanım ihtiyacının ötesinde özel arazi mülkiyetine sahip olabilmesi ve bundan rant elde edebilmesinden kaynaklanmaktadır. Emekle yaratılmayıp hak edilmemiş refahın kaynağı olan rant, üretim ve bölüşüm denkleminde çıkarılırsa olması gereken sosyoekonomik sisteme ulaşılacaktır. Georgizmde arazideki özel mülkiyetin temel varlığı sorun değil, özel mülkiyetin tekelleşmesi ve tekelleştiğinde de hak edilmemiş bir refahın yaratılarak bunun toplumun sınırlı sayıda ferdine özgülenmesi sorundur. Rant vergilendirme aracıyla devlet eline geçirilirse (kamulaştırılırsa) ve buna paralel olarak gerçek ekonomik aktiviteler olan üretim ve ticareti cezalandıran vergiler de ortadan kaldırılırsa, toplumun üretim ve gelişme potansiyeli en üst noktaya çıkacağı gibi başta hakkaniyetsiz gelir dağılımı olmak üzere sosyal sorunların çoğu çözümlenmiş olacak, ekonomi sürdürülebilir ideal düzenine kavuşacaktır.

Georgizm, Çin Cumhuriyeti Devrimi'nin fikri lideri Sun Yat-sen'in benimsediği, devrimin ardından gelecek yeni sosyoekonomik düzenin ilkelerini üzerine kodladığı ve kadrolarına bir düşünsel miras olarak öğrettiği ideolojidir. Cumhuriyet devrimini gerçekleştiren bu kadrolar, liderleri Yat-sen'den öğrendikleri Georgizmi; yeni devletin kurucu hukuku ile mülkiyet ve maliye rejimi tasarımlarından ekonomi politikalarına kadar belirleyici dünya görüşleri haline getirmiş ve gereğini, komünist devrim üzerine tutunamayıp ayrıldıkları ana kara Çin'de olamasa da yeni vatanları Tayvan'da yerine getirmişlerdir. Georgizm, Çin Cumhuriyeti Devrimi'nin kurucu devlet iradesine dönüştürülmüş, Tayvan'ın arazi reformunun ivmelendirilmesinde ve ekonomisinin yapısal dönüşümünde Georgist ilkelerden ilhamla tasarlanan rant vergilendirme politikasına başvurulmuştur. Bu çalışmada, Sun Yat-sen ve Tayvan'ın gelişme serüveni üzerindeki etkisi örnek vaka kabul edilip, arazi reformunu ivmelendirmedeki ve ekonomide dönüşümü yönlendirmedeki işlevlerine bakılarak Georgist teorinin geçerliği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Georgizm, Sun Yat-sen, Tayvan, Arazi Reformu, Rant Vergilendirme.

The Impact of Georgism on Sun Yat-sen and Taiwan: The Validity of Georgist Theory in Accelerating Land Reform and Directing Economic Transformation

Abstract

While Georgism criticizes liberalism turning land and capital into production factors that are considered in the same class, it also criticizes socialism aiming for a system that eliminates economic freedom through control in production by attributing all problems to categorical existence of capital. According to Georgist thought, the main problem with dominant capitalist economic paradigm is that it includes the value and value increases of land, which are given to everyone as a common asset, within the scope of individual's right to private property and makes this habitual. In Georgism, the reason for the imbalance in distribution of wealth, hereditary poverty and unsustainability of the economic system stems from the fact that the individual can own private land beyond his own personal use needs and can obtain rent from it. If rent, which is the source of unearned wealth, is removed from the production and distribution equation, the necessary socioeconomic system will be achieved. In Georgism, the fundamental existence of private property in land is not the problem, but the monopolization of it and, when it monopolized, the creation of unearned wealth and its allocation to a limited number of society members is. If rent is captured by the state through taxation, the production and development potential of society will be maximized, most of the social problems will be solved, and the economy will reach its ideal sustainable order.

Georgism is the ideology adopted by Sun Yat-sen, the intellectual leader of Republic of China Revolution, which he codified the principles of new socioeconomic order that would follow the revolution and taught it to his followers as intellectual legacy. Yat-sen followers, who carried out the revolution, made Georgism their determining worldview, and from the founding law of new state and the property and fiscal regime designs to economic policies, they fulfilled the necessary obligations in their new homeland Taiwan, although not in mainland China, where they left after failing to hold on to communist revolution. Georgism was transformed into the founding state will of the Republic of China, and a rent taxation policy inspired by Georgist principles was used in acceleration of Taiwan's land reform and structural transformation of its economy. In this study, the validity of the Georgist theory is examined by considering its influence on Sun Yat-sen and Taiwan's development adventure as case study by examining its functions in accelerating land reform and directing transformation in the economy.

Keywords: Georgism, Sun Yat-sen, Taiwan, Land Reform, Rent Taxation.

Giriş

Kalıtıl yoksulluğun ve krizleri ile birlikte sürdürülemez ekonomik düzenin birbiri ile ilişkili sorunlar olarak aynı nedenden kaynaklandığını, refahın üretken olmayan yatırım olarak kullanım ihtiyacı ötesinde özel arazi mülkiyetine bağlandığında özel arazi mülkiyetinin tekelleştiğini, bunun da bazı insanları sebepsiz zenginleşmeye, diğerlerini de sebepsiz yoksullaşmaya ittiğini gözleyen Henry George'a göre, bu yapısal yanlışlığın varlığı, bireyin araziden kiralama yoluyla gelir elde edebilmesinden ötürüdür. Özel mülkiyet etliğinin rantın varlığını ve bireyin hakkı olarak görülmesini meşrulaştırması, normal sanılan bir yanlış, ekonomik düzenin sürdürülemezliğinin ve sosyal sorunların kaynağıdır. Bu düşünce setini sosyoekonomik analizinin temelini koyan George'a göre, tabiatın herkese armağanı olan arazi, bireylerce kullanım ihtiyacı ötesinde sahiplenilememeli, araziden kiralama yoluyla gelir elde edilememeli, arazi hak edilmemiş refahın yaratıldığı ve üzerinde biriktirebildiği araç olamamalı ve bu yanlışlığın farkında olunmalıdır. Tekelleşmiş özel arazi mülkiyeti sorunu çözülürse emekle hak edilerek yaratılmış zenginliğin hak edilmemiş zenginliğin önüne geçeceği, başka bir sosyoekonomik temel üzerinde başka bir yaşam kurulabileceği anlaşılmalıdır.

İnsanlığın bu yanlışından kurtulmasını isteyen George, rant kaynaklı sebepsiz zenginleşme ve paralelinde derinleşen yoksulluk sorununun özel arazi mülkiyetinin varlığı ortadan kaldırılmadan çözülmesini doğru bulmuş; eğer araziler, rantı nispetinde vergiye konu edilirse bireylerin kiralamadan gelir elde edemeyeceklerinden ötürü artık tasarruflarını kullanım ihtiyacı ötesinde mülkiyete bağlamayacaklarını, dolayısıyla da tekelleşmenin sona ererek özel arazi mülkiyetinin toplum içinde dengeli dağılacağını iddia etmiştir. Bu türlü tekelleşmenin hak edilmemiş refah yaratımının ana nedeni olduğunu bilen başka düşünürler de bulunmakla birlikte, bu düşünürlerin çözümleriyle George'un çözümü önemli bir farklılık arz etmiştir.

Örneğin bu sorunun farkında olan Marx, özel arazi mülkiyetinin ulusallaştırılmasını ve insanlara kullanmaları için bedelsiz tahsis edilmesini önerirken; Walras özel arazi mülkiyetinin insanlardan bedeli mukabilinde devletçe satın alınarak sonra tekrar devletin insanlara kiralaması yoluyla kullandırılmasını önermiştir. Özel arazi mülkiyetinin bireyler üzerinde kalmasına karşı çıkmayan ve ulusallaştırılmasını doğru bulmayan George (2006) ise temel sorunun özel arazi mülkiyetinin varlığı değil, bunun tekelleşmesi olduğunu; rantın varlığından kaynaklı tekelleşme var kaldığı müddetçe de sebepsiz zenginleşme ile buna eşlik eden yoksulluğun var kalacağını düşünmüş, rantın vergi ile devletin eline geçirilmesinin

(kamulaştırılmasının), bu sayede de tekelleşmenin son bularak özel mülkiyetin toplum içinde dengeli dağılımının sağlanmasının, en doğru çözüm olduğunu savunmuştur.

Henry George, bu düşünsel çerçeveyi 1879 tarihli ana eseri *Progress and Poverty*'de (*Gelişme ve Yoksulluk*) duyurmuştur. Özel arazi mülkiyetinin toplum içindeki dengeli dağılımını vergi aracının kullanımıyla başarma fikri, diğer adıyla Georgizm, destekçileri tarafından en ileri sosyoekonomik düzeni kurabilecek ilke olarak kanıksanırken; Roberts (1971: 302-305) Georgizmin ekonomik gelişmeyi hem arttırarak hem de sürdürülebilir ve çıktıları adilane paylaşılabilir bir niteliğe kavuşturarak başaracak barışçıl gelişme teorisi olduğunu, Solow (1997) da katı bir doktrin olmayan Georgizmin üzerinde çalışılırsa kendini çok yönlü açımlatabilecek bir felsefi, politik ve mali teori olarak görülebileceğini söylemiştir. Rant vergi ile ne kadar çok kamulaştırılıp kamu bu kaynaktan finanse edilirse hem üretim ve ticaret üzerindeki vergilerin uygulanmasına, diğer deyişle gerçek ekonomik aktivitelerin vergi ile cezalandırılmasına o kadar çok gerek kalmayacak, hem de bir o kadar çok tasarrufların üretken olmayan alanlardan çıkartılarak yeniden ve devamlı üretken alanlarda değerlendirilmesi teşvik edilmiş olacaktır. Bu bir ekonomik gelişme patikasına girileceği anlamına geldiği gibi ekonomik gelirin hakkaniyetsiz dağılımı başta gelmek üzere sosyal sorunların da olabildiğince azaltılacağı anlamına gelmektedir.

De-Mille'in (2006) yorumuna göre, ilk gündeme geldiğinde düşünürler tarafından anlaşılmakta zorlanan ancak değeri 20. yüzyıl boyunca giderek daha iyi anlaşılın Georgizmi erken kavrayan ve kalkınma politikalarını bu ideolojiden ilhamla kurgulayan az sayıda toplumun bulunduğu da görülmüştür. Avustralya, Yeni Zelanda ve Tayvan bu toplumların önde gelenleri olmuş; bunların Georgizmi kendi şartlarına göre birer sosyoekonomik plana dönüştürüp uygulamaya çalıştıkları gözlenmiştir. Bu toplumlar arasında ise temelden kurucu devlet iradesine dönüştürülme, ulusal hukuk ve maliye rejimini yönlendirerek ekonomik yapıyı şekillendirme açısından en dikkat çekici olanı Tayvan olmuştur.

Tayvan, Çin'de fikri temel ve eylem olarak cumhuriyet devrimini yapıp monarşiyi sonlandıran fakat bunun sonrasında da yaşanan dünya savaşları ve iç savaşlar ardından da ana karada tutunamayıp ülkenin yönetimini Çin Komünist Partisi'ne kapıran *Çin Cumhuriyeti Devrimi*'nin ilk sahibi kadroların ülkesidir. Bu ülkede ana kara Çin'den ayrı bir anayasa, ayrı bir hukuk ve maliye rejimi yürürlüktedir ve bu yürürlük, orijinal *Çin Cumhuriyeti*

Devrimi'nin fikri temellerine dayanıp hayata geçirilmiş bir iradenin neticesidir. Çalışmada, devrimin fikri lideri Sun Yat-sen ve Tayvan'ın gelişme serüveni üzerindeki Georgizm etkisine, kurucu devlet iradesinin şekillendirilmesi, arazi reformu programının ivmelendirilmesi ve ulusal ekonomide yapısal dönüşümün yönlendirilmesi perspektifinden bakılarak Georgizmin geçerliği incelenecektir. Bu incelemenin yapılabilmesi için ise *Çin Cumhuriyeti Devrimi* ve Tayvan'ın özellik arz eden hikayesinin en baştan detaylarıyla bilinmesi gerekmektedir.

Çin Cumhuriyeti Devrimi ve Tayvan'ın Özellik Arz Eden Hikayesi

16. yüzyılın ortalarından 17. yüzyılın ortalarına kadar sırasıyla Portekiz ve Hollanda sömürgesi olmuş Tayvan Adası, sömürge dönemleri hariç 20. yüzyılın başına kadar egemenleri hep Çin Hanedanlıkları olmuş bir coğrafyadır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Çin tahtı Qing Hanedanı'nın elindeydi ve hanedanın toprakları bugünkü Moğolistan, Kore ve Tayvan'ı da kapsamaktaydı. 1894'te başlayan *1. Çin-Japon Savaşı*, Çin'in açık mağlubiyeti üzerine Kore'nin bağımsızlığına kavuşması ve Tayvan'ın da 1945'e kadar sürecek olan bir Japon kolonisine dönüşmesi suretiyle sonlanmıştır.

1911-1912 yıllarında geçmiş bin yıllara dayanan Çin Hanedanlığı yıkılmış (1. Devrim), yerine Çin Cumhuriyeti (*Republic of China*) kurulmuştur. Çift liderli yapılan *Çin Cumhuriyeti Devrimi'nin* sivil ayağını Dr. Sun Yat-sen'in lideri olduğu Kuomintang (Milliyetçi Çin Partisi), askeri ayağını da Beiyang Ordusu'nun başkomutanı Yuan Shikai liderliğindeki silahlı kuvvetler yürütmüş ve yönetmiştir. Devrim sonrasında iki liderin de devlet başkanlığı iddiasında bulunması, Shikai'nin Kuomintang'ı kapatması ve Yat-sen'i Japonya'ya sürgün etmesi, ardından da cumhuriyetçi fikirlerini değiştirerek kendini Çin'in yeni imparatoru olarak ilan etmesiyle sonlanmıştır. Ancak Shikai'nin 1916'daki ölümü, istikrarsız ve dağınık durumdaki Çin devletinin ortada kalmasına, ülkenin bazı askeri liderler öncülüğünde iktidar iddiası güden çeşitli fraksiyonlara bölünmesine ve 12 yıl boyunca sürecek *Savaş Lordları Dönemi'nin* (1. İç Savaş) ülkede başlamasına neden olmuştur. Ülke, Kuzey ve Güney coğrafyalarında iktidar iddiası güden grupların yarattığı kanlı çatışmalara sahne olmuştur. 1917'de cumhuriyeti tekrar ilan etmek üzere sürgünden dönen Yat-sen, ilk iş olarak kapatılmış partisi Kuomintang'ı canlandırmış, bu partinin şemsiyesi altında Güney Çin'de devlet egemenliğini tesis etmeyi başarmıştır. Sonrasında Kuzey'i de bu egemenliğe dahil ederek ülkeyi birleştirmek için daha fazla askeri güce ihtiyaç duyan Yat-sen, Sovyetler Birliği'nin o dönem Güney Çin'de görece zayıf bir hareket olan Çin Komünist Partisi ile iş birliği yapılması ön şartıyla teklif ettiği yardımları kabul ederek;

Güney Çin'in iki yıl içinde Kuzey'i de egemenlik altına almasını sağlamış ve *Savaş Lordları Dönemi'*ni bitirmiştir (Lee, 01.06.2014; Turan, 2016: 82-83).

Bu dönemin tüm etkileri ve isyancıların sıfırlanması anlamında sona ermesinden üç yıl önce (1925'te) Yat-sen'in vefat etmesi, Kuomintang ile Çin Komünist Partisi arasındaki zoraki ittifakın içindeki sürtüşmelerin belirginleşmeye başlamasına neden olmuş, Yat-sen sonrasında egemen parti Kuomintang'ın başına geçen Chiang Kai-shek'in ülkedeki komünist örgütlenmelere karşı toleranssız cezai yaptırımlarda bulunması, bu sefer dağınık durumdaki komünist güç parçalarının Mao Zedong önderliğinde Çin Komünist Partisi şemsiyesi altında birleşerek büyümesine ve ülkede yeni bir iç savaşın (2. İç Savaş) başlamasına neden olmuştur. Çin'deki bu iç karışıklığı fırsat bilen Japon imparatoru da cumhuriyet öncesinden beri göz koyduğu Çin'in doğu kıyılarına ordusunu çıkararak o bölgeyi ele geçirmiş ve burada bir kukla hükümet kurup Çin içine doğru ilerlemeye başlamıştır. Bu Japon istilasına karşı gündeme gelen komünistlerle ateşkes ve ittifak yapılması önerisi, Chiang Kai-shek tarafından reddedilse de diğer Kuomintang komutanlarının baskısıyla bu ittifak yapılmış ve iyice kızışan 2. *Çin-Japon Savaşı'*nda Çin güçlerinin yekvücut halde Japonya'ya karşı birlikte mücadele etmesi sağlanmıştır. Uzun süren bu savaşın seyrini belirleyen ise Japonya'nın 2. *Dünya Savaşı'*nın diğer cephelerinde elde ettiği mağlubiyetler olmuştur. Japonya'nın 1945'te dünya savaşında mağlup olduğunu kabul etmesi, Çin'deki durumu da değiştirmiştir. ABD ve müttefikleri ile Japonya arasında imzalanan barış antlaşmasında (*Postdam Bildirgesi*), Japonya'nın süregiden savaşlarda elde ettiği tüm topraklardan (Mançurya, Kore vs.) çekilmesi şartına ilaveten 1. *Çin-Japon Savaşı'*nda (1895'te) kolonize ettiği Tayvan Adası'ndan da çekilmesi şart koşularak, Tayvan Adası yeniden Çin egemenliğine bırakılmıştır (Lee, 01.06.2014; Özmen, 2022: 1308; Turan, 2016: 83).

Japon istilası tehdidinin sona ermesi ardından Çin'deki geçici milliyetçiler-komünistler ateşkesi ile iş birliği derhal bozulmuş ve 2. *İç Savaş* kaldığı yerden tekrar başlamıştır. Fakat bu defa, geçmiş dönemden farklı olarak, milliyetçiler ABD'nin, komünistler de Sovyetler Birliği'nin açık desteğini almış halde çarpışmışlardır. *Erken Soğuk Savaş* adıyla da bilinen bu süreç, 1949'da komünistlerin kesin galibiyeti ile sonlanana kadar sürmüştür. 2. *İç Savaş'*ın komünist zaferiyle sonlanması, herhangi bir resmi anlaşmaya dayanmamaktadır. Savaş esnasında Çin resmi hükümeti vasfını taşıyan Kuomintang'ın lideri Chiang Kai-shek'in, generalleri, yöneticileri ve memurlarının Tayvan Adası'na çekildikleri için savaşın sonlandığı kabul edilmektedir (Turan, 2016: 84; Wang, 2011: 242).

Çekilme sonrasında Çin Komünist Partisi ana karada *Çin Halk Cumhuriyeti*'nin, Koumintang da Tayvan'da *Çin Cumhuriyeti*'nin varlığını dünyaya ilan etmişlerdir. Bu tarihten itibaren ana karada ve Tayvan'da her biri birer cumhuriyet olmak üzere Çin'in bütünü üzerinde egemenlik iddiası bulunduran iki ayrı hükümet (ve devlet sistemi) var kalmaya devam etmiştir. Burada önem arz eden tarihi, siyasal ve hukuksal nüans, ana karadaki cumhuriyetin kendisini komünist devrimi (1949) üzerine kurulan yeni rejim olarak, Tayvan'daki cumhuriyetin ise kendisini 1911-1912'deki orijinal devrime dayandıran ve bunun üzerine kurulan ilk ve esas cumhuriyet rejimi olarak görmesidir. 1911-1912 devrimini yapan Kuomintang, Shikai'nin ölümü (1916) ardından ana kara *Çin Halk Cumhuriyeti* 1971'de Birleşmiş Milletler üyeliğine hak kazanana kadar, Çin ülkesinin devletlerarası sistemde *Çin Cumhuriyeti* adıyla resmi temsilcisi idi. Dünya Çin'in resmi hükümeti olarak Kuomintang'ı tanımaktaydı. 1971'de *Çin Halk Cumhuriyeti*'nin Birleşmiş Milletler üyeliği oylamasında karşı oy kullanan ABD'nin, 1979'da *Çin Cumhuriyeti* ile arasındaki diplomatik ilişkileri -görünürde- sonlandırıp Çin ülkesinin resmi temsilcisi olarak *Çin Halk Cumhuriyeti*'ni tanıması üzerine artık Çin, devletlerarası sistemde tam anlamıyla ana karadaki rejimin ülkesi olarak kabul görmeye başlamış, o günden itibaren *Çin Cumhuriyeti*'nin (Kuomintang/Tayvan) dünyayla diplomatik ilişkileri gerileme sürecine girmiştir (Özmen, 2022: 1309, 1314; Turan, 2016: 87-88; Wang, 2011: 243).

Bu gelişmeler üzerine de ana karadaki *Çin Halk Cumhuriyeti*, Tayvan'daki *Çin Cumhuriyeti*'ne (Kuomintang) *Tek Ülke İki Sistem* formülü üzerinden birleşme çağrılarını yapmış ve hükümetler arasında 1992'de *Tek-Çin Politikası*'na dayalı bir *Uzlaşma Anlaşması* imzalanmıştır. İki ayrı devlet sistemi olarak ilerleyen Çin hükümetlerinden Tayvan'daki yönetim de 1990'a kadar bir tek parti (Kuomintang) rejimi idi. 1990'lardan itibaren hızlı bir demokratikleşme sürecine giren Tayvan Yönetimi, 1986'da kurulmasına izin verilen Minjindang'ın (Demokratik İlerleme Partisi) 1996'da yapılan ilk çok partili seçime girmesiyle çoğulcu temsiliyete geçmiştir. Minjindang'ın önce 2000 ve 2004 genel seçimlerini, iki seçim aradan sonra da 2016, 2020 ve 2024 genel seçimlerini kazanmaya devam etmesi ile de Tayvan'da *Uzlaşma Anlaşması*'na ve ana kara ile birleşmeye karşı çıkan bağımsızlık yanlısı düşünce giderek ağırlığını arttırmıştır (Özmen, 2022: 1310; Turan, 2016: 89-92).

Bağımsızlık düşüncesi Tayvan'da geniş halk desteği olarak yerleşmesine karşın; 1. ana kara Çin'in yıllar içinde Tayvan'ın bağımsızlığını kabul etmeyeceğini ve silahlı müdahale gereksesi olarak kabul edeceğini

çok kez duyurmuş olması ve 2. ana kara Çin'in Tayvan'ın en büyük dış ticaret destinasyonu olması hasebiyle olası bir ambargonun Tayvan ekonomisini içinden çıkılmaz bir krize sokacak olması, Tayvan'ın tek yanlı bağımsızlık ilanını neredeyse imkansız kılmıştır. Ana kara Çin, Tayvan'ın olası bağımsızlığını destekleyebilecek ülkeleri de ekonomik ve diplomatik gücü üzerinden özel olarak baskı altında tutmaktadır. Bununla birlikte, iki hükümet aradan geçen zamanda sınırlı sayıda resmi görüşme de yapmıştır. Tayvan tarafı, ana karanın 1997'de Hong Kong'da ve 1999'da Macau'da (eski İngiliz ve Portekiz kolonileri) hayata geçirdiği *Tek Ülke İki Sistem* (içişlerinde bağımsız dışişlerinde Çin'e bağlı özel idare bölgesi) teklifini kabul etmemekte ve bağımsızlık düşüncesinden vazgeçmemektedir. Buna karşın, ana kara Çin de müzakereler esnasında adaya barışçıl olmayan yoldan müdahale seçeneğinin masadan kaldırılmayacağını sıkça hatırlatmaktadır. Tayvan'da süregiden bağımsızlık iddiasını ABD de desteklemekte olup; ana kara Çin'in yer yer askeri angajman ve gözdağları söz konusu olabilese de sıcak savaştan kaçınılan durumun (*status quo*) sürdürülmesi, şimdilik herkes açısından doğru tercih olarak görülmektedir. Devletlerarası hukuk ve diplomasi açısından hayli ilgi çekici bir konu olarak görülen Çin-Tayvan (*Çin Halk Cumhuriyeti vs. Çin Cumhuriyeti*) tarihi ihtilafının gelecekte nasıl sonlanacağı, uluslararası kamuoyu tarafından merak edilmeye devam etmektedir. Diğer yandan, Tayvan Kuomintang'ın adaya çekildiği günden beri müstakil hukuk sistemi ile tam teşekküllü devlet kurumlarına sahip bir anayasal cumhuriyet olarak varlığını sürdürmekte, uluslararası sistemde de birtakım temsiller üzerinden var kalmaya çalışmaktadır.¹

Georgizmin Sun Yat-sen İdeolojisi Üzerindeki Asli ve Merkezi Etkisi

Çin Cumhuriyeti Devrimi'nin sivil ve fikri lideri Dr. Sun Yat-sen, Çin kültürü ile gurur duyan, tıp eğitimi almış, siyaset teorilerine hâkim, Batı dünyasındaki gelişmeleri takip eden Konfüçyüsçü bir aydındır (Lin, 1974: 201). 1900'ler öncesinde Avrupa'da bulunan Yat-sen, ülkesine Batı'da esen sosyalist rüzgarlardan ve siyasal çalkantılardan haberdar olarak dönmüştü. O dönemlerde sömürücü sanayi kapitalizmine karşı yapılan itirazlar, toplumların üzerinde önemli bir etki bırakıyordu. Bu gözlemler Yat-sen'de, eğer sıradaki aşama sosyal devlete dönüşüm ise henüz sanayileşmemiş Çin'in bu aşamaya toplumsal kesimleri arasında çatışmalar yaratılmadan barışçıl şekilde geçmesi gerektiği, Batı toplumlarında yaşanan ihtilafların Çin'de de yaşanmaması için henüz cumhuriyet devriminin başında doğru bir iktisadi politik vizyonun Çin'e uygun bir reçete olarak belirlenmesi gerektiği, düşüncelerini yeşertmiştir (Schiffirin, 1957: 551). Yat-sen'e göre, Çin'de bir rejim değişikliği devrimi yapmak yeterli değil, eş anlı olarak bir

sosyal devrimi de başlatmak gerekirdi. Bu sosyal devrimin gereğinin nedeni ise Han Hanedanlığı zamanından beri ekonomik felsefenin sloganı olan “köylüyü şerefliendir, tüccarı küçümse” anlayışının Çin’de artık gerilemesi, yerini de “bırakınız yapsınlar” (*laissez-faire*) anlayışına bırakmasıydı (Scalapino ve Schiffrin, 1959). Tabiatı gereği uzun vadeye yayılacak bu sosyal devrimi Çin’de başarmak ise Batı’da başarmaya nispeten daha kolaydı. Çünkü Çin’de açık bir zengin-yoksul çatışması henüz yoktu. Hanedanlıklar zamanında Konfüçyüsçü öğretiden ilhamla doğal kaynakların özel mülkiyet konusu yapılması yasaklanmış olduğu için bu ülkede tarihsel birikimli güçlü bir sermaye sınıfı oluşmamıştı. Ancak 20. yüzyıla giren Çin’de de özel mülkiyetin gündeme geldiğine ve sömürücü kapitalizm aşamasına doğru ulusun yönelmeye başladığına dair emareler görülmeye başlamıştı.

Bu çerçevede *Çin Cumhuriyeti Devrimi*’ne eşlik edecek bir iktisadi politik vizyonun da vücuda getirilmesinin gerekliliğine inanan Sun Yat-sen, Marksizmin artı-değer teorisini ve kapitalizmin topyekün kaçınılmaz çöküşü fikrini benimsemek yerine liberal ve sosyalist düşüncenin yan yana ve iç içe çalışabileceği bir fikirsel sentezin esas alınmasını daha doğru bulmuş; iktisadi politik vizyonunun merkezine Georgizmi oturtmuştur (Lin, 1974: 203). Sun Yat-sen, Marksist çizgiden ayrıştığını açıkça ifade etmiştir:

Sınıf savaşları tarihin ve insanlığın ilerleyişinin bir nedeni değil, insanın ilerleyiş serüveni içinde gelişen bir hastalıktır. Bu hastalığın nedeni, insanın mevcudiyetini koruma gücünün zayıflamasıdır ve sınıf savaşları bunun neticesidir. Marksist görüş sadece sosyal ilerleyiş içinde bir hastalık olarak varlığını devam ettiren sorunların varlığının farkında olduğunu gösterir. Dolayısıyla Marx’ın bir patolog olduğunu söyleyebilir, ama bir psikiyatr olduğunu söyleyemeyiz. (Yat-sen, 1924: 122-123)

Sun Yat-sen klasik bir sosyalist olarak anılmak istemiyor, sosyalizm O’nun fikirlerini tam olarak karşılamıyordu (Scalapino ve Schiffrin, 1959: 324, 342). Peddle’a (2005: 2) göre, Yat-sen, özellikle Marx’ın anlattıkları ile hiç karıştırılmak istemiyor; O’nun sınıf çatışmaları tezini kabul etmediğine ısrarla dikkat çekiyordu. Lin’in (1974: 204) yorumuna göre de sınıf savaşlarının, Marx’tan farklı olarak, yalnızca sömüren ve sömürülen ulusların arasında var olabileceğini düşünen Yat-sen, ulusların içerisinde böyle bir savaşın var olacağına inanmak istemiyordu. Çünkü Konfüçyüsçü öğretiye göre toplum bilinci, içinde bir *Jen Erdemi* (dayanışma/alicevaplık) barındırırdı ve ulusları kendi içlerinde çatışmaya sürükleyecek nedenlerin yanında bir o kadar da bundan alıkoyacak nedenler vardı.

İdeolojik duruşu netleştiğinde Sun Yat-sen, Marksist arazi ulusallaştırmacılığı yerine George'un vergilendirme ile rant kamulaştırma fikrini benimsediğini beyan edip duyurmuştur. Cord'a (1965: 171) göre, Yat-sen, özel arazi mülkiyeti hakkına erişmede fırsat eşitliğinin sağlanmasının tavsiyesi olarak, Georgizmi olabilecek en doğru biçimde anlamayı başaran nadir bir tarihi kişilik olacaktır. Sun Yat-sen'in rejim değişikliği devrimi sonrası izlenecek sosyal devrim programında özel arazi mülkiyetinin vergi aracının etkili kullanımıyla toplum içinde fırsat eşitliği çerçevesinde dengeli dağılımı ve özel mülkiyetin yeniden tekelleşebilmesinin engellenmesi politikası, vefatı sonrası yetiştirdiği kadroları tarafından da benimsenerek uygulanacaktır (Scalapino ve Schiffrin, 1959: 333-334). Mülkiyet meselesine Marksist ve Georgist çizgilerde yaklaşmanın apayrı anlayışlar olduğunu vurgulayan Schiffrin (1957: 564), Yat-sen'in; tren yolları ile diğer imtiyazlı işletme tekelleri için sosyalist çizgide bir devletleştirmeciliğin, özel arazi mülkiyeti içinse Georgist çizgide fırsat eşitlikçi bir tekelleşme karşıtı dağıtılcılığın, bu iki ekonomi politik teorisinin Çin için en uygun yönleri olarak algıladığını söyler. Sun Yat-sen için kapsamlı devletleştirme ve ulusallaştırmacılık, sanayileşmiş toplumlarda yaşanan ağır problemlerin üzerine gelebilecek yeni sosyal düzenin kuruculuğunu üstlenebilecek bir radikal politika müdahalesi iken; Georgizm, bu sömürücü kapitalist sanayileşmeyi ve arkasına kaçınılmaz olarak eklenen özel arazi mülkiyeti tekelleşmesi evresini henüz yaşamamış ve bunun olumsuz sonuçlarına henüz tam maruz kalmamış Çin'in bu olumsuzluklardan baştan sakındırılabilmesi potansiyelini taşıyan en doğru tercihtir. Çin toplumu, Batı'nın tekelleşmiş özel arazi mülkiyetine dayalı hak edilmemiş zenginlikten ileri gelen devasa ekonomik eşitsizlik ve derinleşmiş kalıtsal yoksulluk sorunuyla henüz tam olarak karşılaşmamış fakat şimdiden önlem alınmazsa da aynı sıkıntıları gelecekte kendisi yaşayabilecek bir potansiyeli içinde barındırıyordu.

Yat-sen'in Batı'da geçirdiği yıllarda George'un tüm eserlerini okuduğu bilinmektedir. George'un 1897'deki ölümü teorisine olan ilgiyi azaltırken Yat-sen üzerinde kalıcı bir etki bırakmış; sosyal ve ekonomik sistemin sürdürülebilirliği için özel arazi mülkiyetinin (yeniden ve sürekli) toplum içinde adilane dağılması bakımından rant kamulaştırmasını öneren Georgizm, Yat-sen tarafından özümsemiştir:

Sanayi devrimi Avrupa ve Amerika'da insanların yaşam koşullarında ani değişmelere neden oldu. Bunun toplum üzerindeki etkileri Henry George'un anlattığı gibidir. George, modern medeniyetin ilerleyişini alt ve üst sınıflar arasına keskin bir bıçak çekmeye benzetiyor. Yoksul daha yoksul, zengin daha zengin olabiliyor. Sanayi devriminin sonucu toplumun yalnızca küçük miktardaki kesimine mutluluk getirmiş, çok büyük bir kesimini ise devasa bir acıya mahkûm etmiştir.

İfadelerini resmi olarak duyurusu yapılan *Çin Devrimi Ulusal Yeniden Yapılanma Programı*'nın gerekçelerinde kullanan Yat-sen (1918: 36), Leng ve Palmer'ın (1960: 25) aktardığına göre, rejim değişikliği devriminin hemen üzerine (1912'de) yabancı basına verdiği bir mülakatta: "Sizin Henry George'unuzun teorisi bizim reform programımızın temelini oluşturacak... Arazi vergileri devleti sonsuza kadar en adilane biçimde finanse edecek uygun ve eşitlikçi vergilerdir. Mali sistemimizi bunun üzerine kurgulayacağız. Bu bakımdan Henry George'a sarılacağız ve ayrıca milli kaynaklar üzerindeki tekelleşmeleri de devlet mülkiyetine geçireceğiz." ifadelerini de o zamandan sıcağı sıcağına kullanmıştı.

Biri 1839 Philadelphia diğeri 1866 Kwangtung doğumlu, biri gazete editörü diğeri tıp doktoru olan fakat bu denli ayrı kültürlerden gelmiş olmalarına karşın aynı idealde buluşan George ve Yat-sen'i zamanlarının ötesinde birer düşünür olarak tanımlayan Lin (1974: 217-218), bu ikiliyi özel arazi mülkiyetinin tekelleşmesine ve mülksüzleştirmeye karşı antipati duyarak, bu sorunun vergi gücü ile mülkiyetin dengeli dağılması yoluyla çözülmesi gerektiği fikrine yürekten inananlar olarak sınıflandırır. George sanayileşmiş toplumda genel gelişmişlik düzeyine eşlik eden derin yoksulluğa şahitlik ederek, Yat-sen ise cumhuriyet devrimi yapmak üzere olan antik kültürlü ama ekonomik olarak geri kalmış ve yavaş yavaş ekonomik düzeninde yozlaşma emareleri gösteren bir toplumda yeni programın nasıl olması gerektiği sorunuyla karşı karşıya kalan bir aydın olarak bu fikre sarılmışlardı. Her ikisi de yer yer katı sosyalist ideolojinin taraftarları olarak mülkiyeti ulusallaştırma niyetinde olmakla suçlanırken, vergi ile rant kamulaştırma teorisini insanlara aktarmakta zorlanmışlardır. Mülkiyetin toplum içinde dengeli dağılımı için özel arazi mülkiyetine devlet tarafından el konulması gerekmediğini de bedeli karşılığında satın alınacak özel arazi mülkiyetinin devlet üzerinde tutularak kiralama yoluyla insanlara kullanılması gerekmediğini de, konuşmalarında defalarca vurgulamış; gerekli olanın özel arazi mülkiyetinin ulusallaştırılması değil, ranttan ileri gelen hak edilmemiş (bireysel) refahın, bunun artışı ve devamlılığının vergi ile kamulaştırılarak durdurulması olduğunu sürekli açıklamaya çalışmışlardır.

Lin (1974: 202), Yat-sen üzerindeki asli ve merkezi Georgizm etkisinin tam olarak anlaşılabilmesi için Yat-sen'in: "1. Ulusun geleceği için çizdiği rota olarak *San Min Chu I* vizyonunun ne olduğunu bilmenin, 2. Bunun içindeki *Min Sheng İlkesi*'nin ne olduğunu ve önemini bilmenin ve 3. *Min Sheng İlkesi*'in özünün de tekelleşmiş özel arazi mülkiyeti meselesinin çözümü olduğunu bilmenin" gerektiğini söyler. Yat-sen, Georgizmi dünya görüşünün

temeline koyduğu gibi bu fikri teorik düzeyde bırakmayıp Çin halkı için bir metodik pratiğe de ayrıca dönüştürmüştür.

San Mın Chu I Vizyonu, Min Sheng İlkesi ve Georgizmin Metodik Pratiği

Sun Yat-sen cumhuriyet devrimine giden yolu ve yeni cumhuriyetin olması gereken politikalarını, 1902'den itibaren *Hsing Chung Hui* (Çin Yenilenme Topluluğu), 1905'ten itibaren de *Tung Meng Hui* (Çin Devrim İttifakı) aktivitelerinde duyurmaya başlamıştır. Yeni cumhuriyetin politikaları rejim devrimi sonrası (1. İç Savaş nedeniyle ötelenmiş olarak) başlatılacak olan sosyal devrim politikalarını da kapsayan biçiminde üç ilkeli bir çerçeveye oturmuş ve Yat-sen'in kadroları için verdiği sözlü derslerin derlenmesi suretiyle de bir vizyona dönüşmüştür. Bu vizyon, *San Mın Chu I* (Halkın 3 İlkesi) adlı yol haritasıdır.² Halkın 3 İlkesi, *milliyetçilik (min tsu)* ile başlar, bağımsızlığın garanti altına alınmasını ve bağımsız kalınmasını şart koşar. İkinci olarak *demokrasi (min chuan)* ile devam eder ve demokratik yönetim anlayışının hakimiyetini benimser. Üçüncü sırada ise tüm bu vizyonun temelini oluşturan ana ilke olarak, *sosyal refah/geçim (min sheng) ilkesi* yer alır.

Min Sheng İlkesi, adalet duygusu üzerinde yükselip nihayetinde en mükemmel sosyoekonomik düzeni başarmayı hedefleyen bir anlayıştır ve bu, Halkın 3 İlkesi vizyonunun devamlı hedefidir. Hem ekonomik sistem baştan bir sosyal denge üzerine kurulacak hem de Çin maddi ilerleyişte Batı'nın yakalandığı hastalıklardan korunarak ekonomik gelecekte sürekli bir sosyal denge gözetilecektir (Lin, 1974: 205-206). Linebarger (1937: 8), *Min Sheng'i* Yat-sen vizyonunun yaşam gücü (*elan vital*) olarak tanımlarken, Sharman (1934: 277-279) Yat-sen'in *Min Sheng'e* sosyal teorilerin tümünü karşılaştırmalı olarak inceledikten sonra ulaştığını söyler. Schiffrin (1957: 553-554) de *Min Sheng'in* Yat-sen tarafından 1905'te Tokyo'daki *Tung Meng Hui* (Çin Devrim İttifakı) toplantısında şu sözlerle duyurulmaya başladığını aktarır:

Batı ülkeleri gerçekten güçlü olmasına karşın insanları gergin durumda. Anarşist ve sosyalist motivasyonlu grevlerin ve eylemlerin sıklığına bakarsak sosyal bir devrimin oralarda uzak olmadığını söyleyebiliriz. Biz ülke olarak cumhuriyet devrimiyle birlikte batılı ülkelerin maddi normlarını çok başarılı bir şekilde kopyalasak bile *Min Sheng'i* uygulamadığımız müddetçe Çin'de bizden sonra ikinci bir devrim kaçınılmaz olarak gerçekleşecektir...

Modernleşme süreci iyi ve kötü sonuçları beraberinde getirebiliyor. Biz, iyi olanları seçmeli, kötülerinden sakınmalıyız. Cumhuriyet devrimi ile

yalnızca demokratik bir devletin hayalini değil, aynı zamanda bir sosyal devletin de hayalini kuruyoruz, ki bu esasında Batı'nın henüz başaramadığı şeydir...

Batı'nın bu derece can alıcı toplumsal problemleri bulunmasının nedeni, özel arazi mülkiyeti sorununu çözememiş olmasından kaynaklanıyor. Bu sorunun çözümünde benim inandığım, arazi değerlerinin kayıt altına alınması suretiyle bu işin başarılacağıdır. Sonrasında arazideki değer artışlarının tüm toplum adına devlet eline geçirileceğini duyurduğumuzda, az sayıdaki özel mülkiyet tekelleri artık daha fazla tekelleşmenin bir anlamı kalmadığını anlayacak ve zenginliklerini arazi yerine başka yerlere kanalize edeceklerdir. Özel arazi mülkiyeti tekeli çözüldüğünde de çiftçilerin mülklenmesi sağlanmış olacaktır. Bu, aynı zamanda zenginlerin halihazırda sahip oldukları servete zorla el koymayacağımız anlamına da geliyor.

Lin'in (1974: 207-208) aktardığına göre, bu toplantıyla birlikte, öncesinde *1. Mançuları kov!*, *2. Çin'i Çinliler için kurtar!*, *3. Cumhuriyeti kur!*, şeklinde üç aşamalı olarak sloganik yeminler eden cumhuriyet devrimcileri, artık toplantılarında *4. Arazi mülkiyeti hakkı dağılımını dengele! (P'ing-chun Ti-chuan!)*³ şeklinde yemin etmeye de başlamış ve *Min Sheng*'in özünü bir devrim aşaması haline getirmişlerdir. *Min Sheng*'in özüne ilişkin ilk yazılı açıklama da Çin Devrim İttifakı'nın propaganda dergisi *Min Pao*'nun 4. sayısında, editör Feng Tzu-yu tarafından kaleme alınan bir makale ile yapılmıştır. Feng (1906: 105), makaleyi şu açışla yapmıştır:

Batı dünyasında milliyetçilik ve demokrasi akımları evrensel kabul görür duruma gelmiş olmalarına rağmen mutlak monarşinin kati duruşu zenginler zümresinin sinsi ve görünmez mutlakiyetiyle yer değiştiriyor, ki bu zümrenin gücü de tamamıyla arazi mülkiyeti tekeline ve arazinin artan değerinden haksızca istifade edilmesine dayanıyor. Washington, Franklin ve Lincoln'un öngördüğü demokrasinin artık yasını tutabiliriz. Çünkü, zenginler tarafından bu yağma ediliyor. Bu zümrenin finansal gücü de çoğu zaman devlet otoritesinin üzerinde seyrediyor. Çin, Batı'nın bu deneyimine dikkat kesilmeli ve *Min Sheng*'i geç olmadan egemen kılmalıdır.

Dr. Sun Yat-sen, devrimci hareketin bileşenlerinden *milliyetçilik* ve *demokrasi* ilkelerinin kitleler tarafından kolay anlaşılabilir fakat *sosyal refah/geçim (min sheng)* ilkesinin kolay anlaşılabilir olmadığını farkındaydı (Scalapino ve Schiffrin, 1959: 325; Trescott, 1994). Çünkü *milliyetçilik* ve *demokrasi* günün sıcak problemleri için acil birer çare iken *Min Sheng* ziyadesiyle geleceğin problemlerinin bugünden çözümü ya da önlenmesiydi. Çin'de

milliyetçilik ve *demokrasi*, halkın geçiminin temini üzerinde yükselecekti. Georgist düşüncenin temeli olan “*arazi rantı kaynaklı hak edilmemiş (bireysel) refahın (ve artışının) gerçek sahibi olan topluma iadesi*” fikrini Yat-sen öylesine benimsemişti ki eğer kadroları da bunu anlarsa modernleşme serüveni sonunda Çin’de karşılaşılabilecek problemin Batı’nın aksine en baştan çözülmüş olacağına yürekten inanmıştı. Geniş anlamda cumhuriyetin temel ve devamlı hedefinin dengeli ve adil bir sosyal refah düzenini başarmak olduğu anlamına gelen *Min Sheng İlkesi*’nin önemini, Yat-sen şu şekilde ifade etmiştir:

Geçim derdi, ekonominin ve tüm siyasal-tarihi hareketlerin merkezidir. Nasıl bir zamanlar insanlar güneş sisteminin merkezini yanlış tespit ettilerse, sosyalistler de (Marksizm’i kast ediyor) materyalistlik güçleri tarihin akışının merkezine koyarak aynı hatayı yaptılar. Tarihte siyasi değişim hareketlerinin hepsinin geçim problemi üzerinden ortaya çıktığını anlamalıyız. Beşeri tarihin çözümlenmesinin ve ilerleyişin merkezine geçim derdini ve insanın gündelik yaşamını koymak zorundayız. (Yat-sen, 1924: 127)

Yat-sen, *San Min Chu I* kapsamında *Min Sheng*’i açıklamak üzere 4 ders vermiştir. Bu dersler, 1. *Sosyal Sorun: Tanımlar ve Çözümler*, 2. *Arazi ve Sermaye Sorunu*, 3. *Gıda Sorunu* ve 4. *Giyim Kuşam Sorunu*, başlıkları altında yaptığı açıklamalarla olması gereken politikaları anlattığı derslerdir. 1. ders, materyalist tarihçilik ile Marx’ın (ulus içi) sınıf çatışması tezinin reddi ve ekonomik ilerlemenin yöntemlerinin duyurulması için yapılmıştır. Ekonomik ilerleme yöntemleri olarak; a) *endüstriyel reformların yapılması*, b) *ulaşım ve haberleşmenin kamu mülkiyetinde tutulması*, c) *doğrudan vergilendirmeler yapılması* ve d) *refahın toplumsal dağıtımı*, politikaları işlenmiştir. Burada c) *doğrudan vergilendirmeler yapılması* ve d) *refahın toplumsal dağıtımı* ile kastedilen, yeni rejimin endüstriyel reformlarını tekelci büyük arazi sahiplerinden, refahın toplumsal dağıtımına yönelik sosyal reformlarını da sermayedarlardan alacağı vergilerle finanse etmesi demektir. 3. ve 4. dersler, gündelik yaşamdaki sorunların azaltılması ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanarak yaşam kalitelerinin artırılması için önerilen politikalar. Bunlar da yeniden yapılanmanın öncelikli gereklerindedir. 2. ders ise ideolojik duruşun net olarak ortaya konduğu derstir ve *Min Sheng*’in özü, bu derste açıklanmıştır (Lin, 1974: 208). Bu ders başlığı altında, *sermayeyi düzenleme* ve *arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi* politikaları işlenmiştir.

Yat-sen, bu derste *sermayeyi düzenleme* politikası ile bir tür yasaklamanın kastedilmediğini, sermayenin sömürücü araç olarak kullanımına izin

verilmeyeceğinin kastedildiğini açıklamıştır. Batılıların gelir ve ticaret vergilerini nasıl olur da zenginlerden daha az, orta ve düşük gelirlilerden daha çok aldıkları konusunda dehşete kapıldığını belirtmiş ve tam tersinin yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu sorunun farkında olan Batı sosyalistleri, sanayileşme ile birlikte yaşadıkları sorunları görüp çeşitli çözüm önerileri geliştirerek aslında *Min Sheng'e* bir zemin hazırlamış fakat sorunlarını çözmeye mukadder olamamışlardı. Batılılar, özellikle tekelleşmiş özel arazi mülkiyeti sorununun çözümü için aralarında hiç anlayamamışlardı. Konu bu noktaya geldiğinde Yat-sen şu sözleri sarf etmiştir:

Bazı aydınlar arazi sahiplerinin artan arazi değerleri üzerinden edindikleri geliri ve refahı "hak edilmemiş gelir ve refah" olarak nitelendiriyorlar. Bu, sanayicinin ve tüccarın akıl teriyle elde ettiği kardan çok farklı bir şey. Peki ya arazinin değerini ne yükseltiyor? Etrafında başka insanlarca yapılan faaliyetler ile arazinin sahipliğini edinme rekabetinin artması... Arazinin fiyatı arttığında diğer her türlü malın fiyatı da artıyor. Şunu söyleyebiliriz ki, insanların işleri üzerinden kazandıkları paranın çok önemli bir miktarı arazi sahipleri tarafından sistemde dolaylı olarak çalınıyor ve bu ekonominin en büyük sorunu... (Yat-sen, 1924: 132)

Ekonominin en büyük sorununu tekelleşen özel arazi mülkiyetinde ve rantın varlığında gören Yat-sen'in kadrolarına verdiği politika tavsiyesi olarak *arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi*, tam olarak Georgizmin bir metodik pratiğe dönüştürülmesi çabasıdır. Yat-sen bu derste teorik düzeyli fikri bir akım olan Georgizmi pratiğe dönüştürmek üzere bir metod geliştirmiş ve bunu duyurmuştur. Söz konusu Georgist Yat-sen metodu, öncelikle arazi sahiplerinin kendi beyan ettikleri değerler üzerinden yüksek oranlardan ve imtiyazsız bir arazi mülkiyeti vergisine tabi tutulması, vergiden kaçınmayı önlemek için de devlete beyan edilen değer üzerinden araziye -zorunlu- satın alma hakkı (*compulsory purchase*) verilmesidir. Bu -zorunlu- satın alma hakkı arazinin mülkiyetini devlet üzerinde tutmak amacıyla kullanılmayacak olup, devlet tarafından satın alınan arazi derhal mülkiyete ihtiyaç duyan diğer vatandaşlara satılacaktır. Yat-sen bu metodu, spekülatif bir tekel olarak kendi kullanımını dışında özel arazi mülkiyeti bulunduranların söz konusu vergi yüküne katlanmamak için fazla arazilerini gerçekten araziye bizihi kullanım amaçlı ihtiyaç duyanlara kendi kendilerine satmayı istemeleri için geliştirmiştir. Bu sistem kurulup oturunca özel arazi mülkiyetinin toplum içinde dengeli dağılımı kendiliğinden sağlanmış olacaktır. Tekelleşme bir defa çözümlenip ilk denge ortamı sağlandıktan sonra da uygulaması devam eden arazi mülkiyeti vergisi yanına ayrıca arazideki değer artışları için bir vergi daha eklenecek, rantın bireylerden toplum adına devlet eline

geçirilmesine sürekli olarak devam edilip başarılı sosyal denge ortamı tekrar bozulmamak üzere korunacaktır (Schiffrin, 1957: 555-556).

Hsiao (1968), *arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi* için önerilen Yat-sen metodunun oldukça basit ve dürüst, ama önemi ve yarattığı sonuçlar itibarıyla hayli büyük ve etkili bir politika uygulama aracı olduğunu söyler. Bu uygulama ile özel arazi mülkiyetinin toplum içindeki dağılımında hakkaniyetli bir yapı doğacak, bu sayede bireyin tabiatın ve toplumsal gelişmenin sunduğu refah artışını kendisine ayırmasına ve mülkiyeti bir istismar aracı olarak kullanmasına imkân kalmayacak fakat özel mülkiyet hakkının temel varlığı da korunmuş olacaktır. İnsanlar hala özgürce arazi sahibi olmaya devam edebilirken, özel mülkiyetten yalnızca emekleri karşılığında yarattıkları değer nispetinde faydalanabileceklerdi.

Bu mekanizmada arazinin vergi değerini malikin belirlemesi, devlete bağlayıcı bir beyanda bulunulmasını gerektirmektedir. Malik tarafından beyan edilecek değer, malikin kişisel bir hakkıdır ve arazi mülkiyeti ile arazi değer artışlarının vergilendirilmesi buna göre yapılacaktır. Ancak devlet de buna karşılık beyan edilen değer üzerinden araziye -zorunlu- satın alma hakkına sahip olacaktır. Bu ikili sistem tasarımı, özel arazi sahiplerinin genel olarak mülkiyetin değerini aşırı düşük ya da aşırı yüksek seviyede bildirmemesi amacıyla kurgulanmıştır. Gerçekten uzak yüksek değer beyanı, yüksek bir mülkiyet vergisi ödenmesi anlamına gelirken; gerçekten uzak düşük değer beyanı, devletin araziye düşük değerden satın alıp başkasına satmasına razı olma anlamına gelecektir. Bu vergileri ödemekten kaçınma gayesiyle kasten düşük değer beyanında bulunanların karşısında devletin beyan değeri üzerinden araziye -zorunlu- satın alma hakkı, disipline edici bir ceza mahiyetinde bekliyor olacaktır (Lin, 1974: 208-212).

Peddle (2005: 3-4), Sun Yat-sen'in Georgizm metotlaştırmasında bugünün toplumları için dahi önemli bir ders bulunduğunu söyler. Yat-sen, özel arazi mülkiyetini yüksek oranlı ve imtiyazsız vergilendirmenin arazi piyasasında spekülâtif türdeki davranışları azaltarak arazinin fiyatını düşüreceğinin farkındadır. Bununla beraber, bu vergilendirmeyi beyan edilen değerler üzerinden yapmak işe şüphesiz kişiler daha az vergi ödemek isteyeceklerinden gerçek dışı düşük değer bildirimleri sonucunu doğuracaktır. Bu, böylesi bir politikanın başlamadan çökmesi anlamına gelecektir. Fakat, Yat-sen'in metotlaştırdığı gibi, bu düzlemde devlete beyan edilen değer üzerinden araziye -zorunlu- satın alma hakkı da verildiğinde, kişilerin gerçek değere yakın seviyede bir beyanda bulunması neredeyse kural haline gelmiş gibi

olacaktır. Arazi sahiplerinin genel beyan seviyesi eğilimi bu sayede ne çok fazla vergi ödemek için gereğinden çok ne de arazinin ederinden düşük bir fiyatla devletçe satın alınmaması için gereğinden az seviyelerde gezinecek, vergiye esas teşkil eden değerler hep gerçeğe yakınsamak eğiliminde olacaktır. İstisnar durumunda ise devlet istisnai olarak başvurduğu -zorunlu-satın alma hakkı ile satın aldığı araziye başkasına satarak mülkiyetin dengeli dağılımına doğrudan müdahale edebiliyor olacaktır.

Yat-sen'in *San Min Chu I* vizyonunun rejim devrimi ayağı *milliyetçilik* ve *demokrasi* ilkelerinin önemi ve gereği için yapılırken, yeni modernleşme sürecinde Batı'nın yakalandığı hastalıklara yakalanılmaması için de *sosyal refah/geçim (min sheng) ilkesi* üzerinden bir sosyal devrimin başlatılması ve bu ilkenin devamlı gözetilmesi gereklidir. Aksi halde *Çin Cumhuriyeti Devrimi* kalıcı olamayacaktı. İşletme tekellerinin devlet mülkiyetine geçirilmesi ve halkın gıda ve giyim kuşam ihtiyacının karşılanması o dönemlerde dünya üzerinde görülmüş başka cumhuriyet devrimcilerinin de gündemindeydi. Ancak *Çin Cumhuriyeti Devrimi* vizyonunun *Min Sheng İlkesi* bunlardan ibaret olmayıp, bu ilkenin en önemli politik/stratejik unsuru, özel arazi mülkiyeti tekellesmesinin sonlandırılması, mülkiyetin toplum içinde dengeli dağılımının başarılması ve bu noktada da kalmayarak Çin toplumu ve ekonomisinde böyle bir sorunun gelecekte de ortaya çıkmamasının sağlanmasıydı. Bu nedenle, Yat-sen'in *San Min Chu I* vizyonunun temeli *Min Sheng, Min Sheng'in* özü de *arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi* politikasıdır. Yat-sen bu özü sadece bir politikanın teorik açıklaması olarak anlatmakta yetinmemiş, somut bir uygulama metodunu da geliştirmiştir. Kendisi hayatta iken rejim değişikliği devrimini yapmayı başaran kadroları ise dünya savaşları ve iç savaşlar neticelenip sakinleşme sağlandıktan sonra, liderlerinin *Min Sheng İlkesi'*ni ve metotlaştırılmış Georgizmi hem *Çin Cumhuriyeti'*nin kurucu anayasası ve hukukunda devletin sosyoekonomik paradigması haline getirmeyi hem de yeni ülkeleri Tayvan'ın inşası ve yapılanmasında ellerindeki en güçlü politika ve bu politikanın uygulama aracı olarak kullanmayı başarmışlardır.

Georgizmin Kurucu Devlet İradesine Dönüştürülmesi, Arazi Reformu ve Tayvan'ın İnşası

Min Sheng İlkesi ve Metotlaştırılmış Georgizmin Kurucu Anayasada ve Üstün Kanunlardaki Yeri

Sun Yat-sen'in *San Min Chu I* vizyonunun temeli olan sosyoekonomik politikalar düzlemi *Min Sheng* ve *Min Sheng'in* özü Georgizm metotlaştırması ile *arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi* politikası, Sun Yat-sen'in

vefatından sonra Kuomintang tarafından sahiplenilmiştir. 1930'lardan itibaren Kuomintang'ın çıkardığı kurucu *Anayasa*'da ve diğer kanunlarda bu politika tavsiyeleri ilke ve hedefler olarak göz önünde tutulmuştur. Tayvan'da özel arazi mülkiyeti rejimini ve bunun yönetimini oldukça eşsiz kılan metotlaştırılmış Georgizm ile dengelenme ve daima dengede kalma politikası, ülkenin kuruluşunda yürürlüğe girmiş ve devletin bu konudaki ana yaklaşımı olmuştur. *Çin Cumhuriyeti Anayasası*'nın *Temel Ulusal Politikalar* başlıklı 13. Bölümü'nün *Ulusal Ekonomi* başlıklı 3. Kısmı'nda yer alan aşağıda yazılı hükümler, bu yaklaşımı doğrudan doğruya yansıtmışlardır:

Madde 142. Ulusal ekonomi, vatandaşların geçinme ilkesi üzerine temellenecek; arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi ve daima yeterli bir dengede tutulması için ulusal zenginlik ve vatandaşların geçimi lehine özel sermayenin sınırlandırılmasını gözetecektir.

Madde 143. Çin Cumhuriyeti içindeki tüm araziler halkın tamamına aittir. Kanuna uygun olarak edinilen özel arazi mülkiyeti kanunla korunur ve sınırlandırılabilir. Özel mülkiyet konusu araziler değeri nispetinde vergiye konu edilecektir ve devlet bu arazileri değeri üzerinden satın alabilecektir.

Kamu yararına kullanılacak arazide gömülü maden yatakları ve doğal güçler, kişilerin arazinin özel mülkiyetine sahip olup olmamasına bakılmaksızın iktisadi amaçlar için devlete ait olacaktır.

Eğer bir parça arazinin değeri emek ve sermaye katkısı olmaksızın artarsa devlet değer artış vergisi uygulayacak ve bu getiriden tüm halk müşterek faydalanacaktır.

Arazinin dağıtımında ve fiziki düzenlenmesinde devlet ilke olarak, kendi geçimi ve kullanımı için arazi sahibi olanlara yardımcı olacak, onların işlerini yürütebilmesi için uygun konularda düzenlemeler yapacaktır.

Bu iki anayasa maddesi, mülkiyet rejimi, vergi rejimi ve sosyal refah/geçim politikası arasında bütünsellik yakalanarak bir ekonomi politik yaklaşımın sergileneceğini ortaya koymakta ve tamamıyla Georgist düşünceyi yansıtmaktadırlar. *Min Sheng*'in özü özel arazi mülkiyetinin toplum içinde dağılımının dengelenmesi ve bu dengenin ilanihaye korunması politikasına, sermayenin faaliyetinde sosyal öncelikleri geri plana atamaması ve sermayenin yasaklanmadan bu anlayışla düzenlenmesi politikası da eşlik etmekteydi. *Min Sheng*'in bu tamamlayıcı politikası ile yozlaşmış bir ekonomiden sakınmak isteyen *Çin Cumhuriyeti* kurucu iradesi, bu tutumunu da *Anayasa*'da açık olarak ortaya koymuştur. *Anayasa*'nın 142. ve 143.

maddelerini, bu tamamlayıcı politikayı gözeten diğer hükümlerle *Min Sheng* ruhu çevrelemiştir (Tablo 1).

15. Madde: Vatandaşların var olma hakkı, çalışma hakkı ve özel mülkiyet hakkı güvence altına alınmıştır.
22. Madde: Sosyal düzen ve kamu menfaatine aykırı olmayan diğer tüm haklar ve özgürlükler Anayasa'nın güvencesi altındadır.
144. Madde: Kamu hizmetleri ve doğası itibarıyla tekel özelliği gösteren teşebbüsler kamu tarafından işletilecektir...
145. Madde: Bireysel servet ve özel teşebbüsler, dengeli bir ulusal zenginlik ve geçim düzeyi üzerinde zararlı sonuçlar üretmesi halinde devlet tarafından kanunla sınırlandırılacaktır...
146. Madde: Devlet, bilimsel teknikleri kullanarak; su kaynaklarının korunmasını, arazinin verim düzeyinin artırılmasını, tarımsal üretimin geliştirilmesini, arazinin planlı kullanımını, tarımsal kaynakların geliştirilmesini ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesini hızlandıracaktır.
147. Madde: Merkezi yönetim, dengeli ekonomik kalkınmanın başarılması amacıyla yoksul ve üretken olmayan bölgelere uygun yardımlar yapacaktır...
148. Madde: Çin Cumhuriyeti sınırları içinde bütün malların her yere özgürce hareketine ve dağıtımına izin verilecektir.
149. Madde: Finansal kurumlar yasalara uygun olarak devlet kontrolüne tabi olacaklardır.
150. Madde: Devlet, halkın ortak yararına işsizliğin azaltılması için kapsamlı ve yaygın ölçüde kurumlar kuracaktır.
152. Madde: Devlet, durumu çalışmaya müsait olan vatandaşlar için uygun çalışma fırsatlarını sağlayacaktır.
153. Madde: Devlet, işçi ve çiftçilerin geçimlerini iyileştirmek ve üretkenlik becerilerini geliştirmek üzere kanunlar çıkaracak ve onların korunması için gerekli politikaları takip edecektir...
154. Madde: Sermaye ve emek, üretken teşebbüsleri uyum ve iş birliği prensibine göre ilerletecektir...

Tablo 1. Çin Cumhuriyeti (Tayvan) Anayasası'nın 142. ve 143. Maddelerini Çevreleyerek *Min Sheng* Ruhunu Pekiştiren Önemli Hükümleri (Yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.). (<https://law.moj.gov.tw/ENG/Index.aspx>)

Çin Cumhuriyeti Anayasası, Kuomintang henüz ana karada iken 1930 onay 1931 yürürlük tarihli olarak geçici anayasa vasfıyla çıkarılmıştır. Bu geçici anayasa, henüz *İç Savaş*'ın Çin Komünist Partisi'ne karşı kaybedilmediği ve Tayvan'a çekilinmediği 1946 yılında nihai halini alarak 1947 yılında kalıcı biçimde yürürlüğe girmiştir. Kuomintang, bu süreçte ülkenin mülkiyet rejimini düzenleyen kurucu kanunlarını ana karada iken çıkarmaya başlamış, Tayvan'a çekildikten sonra da ana karada çıkardığı kanunların üzerine diğer

kanunlarını çıkarmaya devam etmiştir. Bu kanunlardan *Anayasa'nın* 142. ve 143. maddelerinden gerekçe olarak çıkarılmış olanlar, *Çin Cumhuriyeti (Tayvan)* hukukunun normlar hiyerarşisine göre diğer kanunların üzerinde birer *Üstün Kanun (Supreme Act)*⁴ olarak kabul edilmektedirler (Tablo 2).

Arazi Kanunu/1936 (Land Act)
Arazi Kanunu Uygulama Kanunu/1936 (Enforcement Act of Land Act)
Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu/1954 (The Equalization of Land Rights Act)
Arazi Vergisi Kanunu/1977 (Land Tax Act)

Tablo 2. Çin Cumhuriyeti (Tayvan) Anayasası'nın 142. ve 143. Maddelerinden Gerekçe Alarak Çıkarılmış Üstün Kanunlar ve Yürürlük Yılları (Yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu adındaki -Kentsel Alanda- ibaresi 1977 yılında kaldırılmıştır.). (<https://law.moj.gov.tw/ENG/Index.aspx>)

Çin Cumhuriyeti (Tayvan) hukukunda üstün statüde sayılan kanunlardan 1930 onay 1936 yürürlük tarihli *Arazi Kanunu* ve 1935 onay 1936 yürürlük tarihli *Arazi Kanunu Uygulama Kanunu*, Kuomintang henüz ana karada iken geçici anayasaya dayanarak çıkarılmışlardır. 1953 onay 1954 yürürlük tarihli *Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu* ise Kuomintang Tayvan'a çekildikten sonra çıkarılmıştır. Sözü edilen kanunlardan *Arazi Kanunu*, kadastro yapımı, arazi kullanımı, kamulaştırma ve vergilendirme konularını birlikte düzenleyen, Çin Cumhuriyeti'nde özel arazi mülkiyetinin teknik ve vergisel idaresini bir arada ele alan bir kanundur. Bunun sonrasında ayrıca *Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu'nun* çıkarılmış olması, vergide yeni yöntemlere ve kurallara ihtiyaç duyulduğu için olup bu kanun ilk kanunu tamamlayıcı nitelikte bir düzenleme olmuştur. Nitekim de *Arazi Kanunu* ile hem arazi mülkiyeti vergisinin hem de *Anayasa'nın* 143. maddesi 3. fıkrasında sözü edilen arazi değer artış vergilendirmesinin yapılacağı, en baştan, daha ana karada iken hükme bağlanarak belirlenmişti.

Tayvan'da 1977'de *Arazi Vergisi Kanunu* adıyla bir üstün kanun daha çıkarılmış olup, *Arazi Kanunu'nun*, *Arazi Kanunu Uygulama Kanunu'nun* ve *Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu'nun* arazi/rant vergilendirmeye ilişkin hükümleri bu kanunda toplanmış, arazinin vergilendirme dışındaki idari yönetimini düzenleyen hükümleri artık eski kanunlarda ayrı bırakılmıştır. Arazi vergilendirmesi konusunda Tayvan'da zaman süreç içinde ayrı ayrı kanunların çıkarılmış olması, vergilendirmede yeni yöntemlerin ve kuralların gündeme gelmesi nedeniyle olup; 1936-

1954 yılları arasında hem arazi mülkiyeti hem de değer artış vergilendirmesi, tüm özel mülkiyete konu arazileri kapsayan biçimde yapılmak üzere *Arazi Kanunu*'nda düzenlenmişti. 1954-1977 yılları arasında ise arazi vergilendirmeleri için tarımsal arazi ve kentsel arazi farklı olmak üzere nitelik ayırımına gidilmiş, kentsel arazilerin mülkiyet vergisi ayrılarak *Dengelenme Kanunu* kapsamına alınmıştır. Bu ayırım, kentsel alanda arazi mülkiyeti vergisinin arazi parseli bazında tek tek değil; (özgün bir teknikle) mükellef bazında mükellefin kentsel alandaki (birden fazla parselde dağılmış olabilen/olabilecek) arazi varlığının bütünü üzerine toptan uygulanacak türdeki bir vergiye evriltilmesi için yapılmıştır.

Bu ayırım, öncelikle ayrı bir vergilendirme alanı olarak kentsel alanın nerede başlayıp bittiğinin belirlenmesi, kentsel alan ve kırsal/tarımsal alanlar arasındaki vergi uygulamalarında yöntem farklılaştırmaları yapılabilmesi amacıyla gündeme gelmiş olmakla birlikte, sonrasında mülkiyet vergisinin özel durumlar için türev (veya ek) uygulamalarının yapılabilmesini de sağlamıştır. Tayvan'da 1968-1983 yıllarında arasında kentsel araziler için *Boş Arazi Vergisi (Vacant Land Tax)*⁵ adıyla, 1977-1987 yılları arasında da tarımsal araziler için *Ekilmeyen Arazi Vergisi (Uncultivated Land Tax)*⁶ adıyla, mülkiyet vergisinin özel durumlarda parsel bazında daha yüksek oranlardan uygulanabileceği anlamına gelen (dönemsel) ek vergi uygulamaları da yürürlüğe girmiştir. Arazi vergilendirmelerinde yöntem, kurallar ve oranların çok dinamik biçimde değişebildiği görülen Tayvan'da tarımsal nitelikli araziler için; değer artış vergilendirmesi uygulaması -sıradaki başlıkta incelenecek *Arazi Reformu Programı*'nın sona erdiği yıl olan- 1964'te, mülkiyet ve türevi *Ekilmeyen Arazi Vergisi* uygulamaları da 1987'de tümüyle sonlandırılmıştır. Bu tarihten itibaren tarımsal nitelikte olmayan özel mülkiyet konusu araziler için mülkiyet vergisi ve değer artış vergilendirmeleri, *Arazi Vergisi Kanunu* kapsamında yapılmaya devam etmiştir.

Bu çerçevede, Kuomintang hükümetleri söz konusu yasal düzenlemelere dayanarak vergi aracını; önce kırsal alandaki özel arazi mülkiyeti tekelinin kırılması ve özel arazi mülkiyetinin topluma kırsal alanda dengeli dağılması için, ardından da kırsal alanın -vergi kapsamından çıkarılarak- zenginleştirilmesi için, sonra da ilerleyen zaman içinde kentsel alandaki özel arazi mülkiyeti tekelinin kırılması ve hızla kentleşecek ülkede özel arazi mülkiyetinin topluma kentsel alanda da dengeli dağılması ve şehircilik süreçlerinin rasyonel yönetimi için çok etkili biçimde kullanmıştır. İlgili kanunlarda yapılan türlü değişiklikler bu gerekler doğrultusunda biçimlenmiştir.

Tekelleşmiş Mülkiyete Karşı Acil Müdahale Olarak Tayvan'da Arazi Reformu
Dr. Sun Yat-sen vizyonunda arazi mülkiyetinin ve değer artışlarının yüksek oranlı ve imtiyazsız vergilendirilmesi temel ve daimî unsurlar olmakla birlikte, buna başvurulmasının esas nedeni özel arazi mülkiyetinin toplumda dengeli dağılımının sağlanması ve bu dengeli dağılımın devamlı korunmasıydı. Yat-sen'in vefatı ardından henüz ana karada iken işe koyulan Kuomintang, özel arazi mülkiyetinin Çin toplumu içindeki dağılımını tetkik ettiğinde karşılaştığı manzara karşısında dehşete kapılmış; tek başına vergi araçlarının kullanımının vereceği neticeleri beklemeden vergi dışındaki araçların da kullanılabileceği bir müdahale tarzı ile ülkede arazi reformunun yapılması gerektiğine kanaat etmiştir. Ancak birtakım nedenlerle de ana karada iken arazi reformuna girişememiş olan Kuomintang;⁷ Tayvan'a çekildikten sonra buradaki tablonun da ana karadan farklı olmadığını gördüğünde, radikal önlemler içeren bir *Arazi Reformu Programı*'nı derhal hazırlamıştır (Lin, 1974: 207). Yat-sen hayatta iken çiftçilerin emeğinin arazi sahipleri tarafından sömürülmesini tiksindirici bulduğunu sıkça ifade etmiş, tarım arazilerinde mülkiyetin yalnızca ziraatı fiilen yapan insanlarda bulunması gerektiğinin önemini, *Min Sheng*'in 3. *Gıda Sorunu* dersinde şöyle açıklamıştı:

Çin'de her 10 kişiden 9'u olmak üzere insanımızın çoğunluğu çiftçidir. Fakat, bu insanların alın teri ile ürettiğinin çoğu da arazi sahiplerine gitmektedir ve kendilerine ancak zorlukla hayata tutunacakları miktarda ürün kalmaktadır. Bu karşımızdaki somut durum en adaletsiz toplumsal gerçekliktir. Çiftçi menfaatlerini düzenleyen yasalar yapmalı, onları korumalı ve üretimden aldıkları payların fazlasını hak ettikleri konusunda onları cesaretlendirmeliyiz. Çiftçilerin korunması ve üründen fazla pay alabilmesi ise tamamıyla özel arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi ile ilgilidir. *Min Sheng İlkesi* uygulandığında çiftçilerin sorunlarının çözüldüğünü göreceksiniz; her çiftçi yalnızca kendine ait olan araziye ekiyor olacak ve bu bizim çabalarımızın beklenen neticesi olacak. Özel arazi mülkiyeti tekelleşmesi sorununu çözemezsek, genel geçimi iyileştirme hedefimizi asla başaramayacağız. (Yat-sen, 1924: 143-144)

Yat-sen'in bu ifadelerinde tarım arazilerindeki özel mülkiyete vergi harici politik/idari araçlarla herhangi bir müdahalede bulunulması net olarak tavsiye edilmemiş olsa da Chiang Kai-shek başkanlığındaki Kuomintang Tayvan'da da özel arazi mülkiyeti tekeli durumunun ana karadan farklı olmadığını ve eğilimin de giderek kötüleştiğini görmüştür. Brown'ın (1967: 418) aktarımına göre 1920'de Tayvan'da çiftçilerin %42,7'si 10 dekardan daha küçük bir araziye ekip biçmekte ve bu grubun sahip olduğu tarımsal araziler adadaki toplam tarımsal arazi varlığının yalnızca %5,7'sine tekabül

etmekte idi. Buna karşılık, çiftçilerin %0,05'i 1000'er dekadardan daha büyük bir araziye ekip biçmekte (ya da ektirip biçirmekte) ve bu gruptakilerin sahip olduğu tarım arazileri de adadaki arazi varlığının %13,1'ine tekabül etmekteydi. 1940'lara gelindiğinde ise adada özel arazi mülkiyetinin tek elci dağılım durumu daha da kötüleşmiş, 10 dekadardan küçük tarımsal araziye sahip çiftçilerin toplam içindeki oranı %64,7'ye çıkmıştı. Kiracılıkla çiftçilik yapanlardan istenen kiralardan yüksek olmasının yanında, piyasa kabulü olarak arazinin 2 yıllık kirası da depozito olarak alınmaktaydı. Yazılı kira kontratı uygulaması nadir görülmekte, kiracı çiftçilerin haklarını koruyacak yasal düzenlemeler bulunmamakta, tek elci özel arazi sahipleri kiracı çiftçileri diledikleri zaman kiralamayı sonlandırmakla tehdit edebilmekteydi. Tarımsal arazilerde ortalama kira bedelleri, yıllık ürünün %50 ila %70'i civarında seyretmekteydi (Bowden, 1961: 36).

1949 yılında *Kuomintang Hükümeti* adaya yerleşir yerleşmez 1964 yılına kadar sıkı ve aralıksız yürüteceği *Arazi Reformu Programı*'nı duyurup başlatmıştır. Reform programı; 1. kira azaltımı ve kontrolü, 2. kamu mülkiyetindeki tarım arazilerinin (öncelikle mülksüz) çiftçilere satışı ve 3. herkesin kendine ait arazide ziraat yapabilmesi hedefiyle mülkiyet tekelinin kırılması, politika bileşenleri üzerinden üç ayaklı olarak tasarlanmıştır (Bowden, 1961: 34, Koo, 1966: 150; Lin, 1974: 214; Schiffrin, 1957: 563).

Lin (1974: 215-216), bu noktada arazi reformuna başlayan devletin özel mülkiyete konu tarımsal arazilerden satın alma yoluyla büyük ölçekli kamulaştırma yaparak bunları kendisi işletme veya kiralama yoluna gitmediğine önemle dikkat çeker. Devlet, bunun yerine programın merkezine özel ve kamu mülkiyetindeki tarım arazilerinin serbest satışında öncelikli satın alma hakkını, bu arazileri halihazırda işleten (ve varsa ektiği diğer araziler ile birlikte belli ölçekte bir işletme büyüklüğüne erişememiş) kiracı çiftçilere tanımayı ve ilaveten başkasının yanında maaşlı olarak çalışan ziraatı meslek olarak benimsemiş kimselere de arazileri satın alabilme yolunu açacağı koşulları yaratmayı seçmiştir. *Arazi Reformu Programı*, tarım arazilerinin artık ancak bu iki duruma sahip herhangi bir talipli bulunmaması durumunda serbest piyasada üçüncü kişilere satılabilmesini mümkün kılacak; tekelleşmiş mevcut mülkiyet dağılımının sonlanmasını ve tersine çevrilmesini sağlayacaktı.

Programın başarısı için kiracı ve mülksüz çiftçilerin kendi arazilerini edinebilmesi maksadıyla tasarruf yapabilmeleri şarttı ve bu başlangıçta sert bir *kira azaltımı ve kontrolü* mekanizmasını uygulamayı gerektirmişti.

Henüz ana karada iken *Arazi Kanunu*'na konulmuş fakat uygulama şansı bulamamış "mevcut kiralamalarda %25 kira azaltımı yapılacağı ve devamında artık tarımsal arazilerde kira bedelinin yıllık ürünün parasal ya da miktarsal karşılığının %37,5'ini geçemeyeceği" hükmü için adaya ayak basıldığı an (1949'da), *Tayvan'da Özel Mülkiyete Tabi Arazilerin Kiralanması Yönetmeliği* (*The Taiwan Privately Owned Land Lease Regulations*) çıkarılmıştır ve bu yönetmelik 2 yıl sonra daha kapsamlı şekilde *Tarımsal Arazilerde Kira Azaltımı Kanunu*'na (*The %37,5 Arable Rent Reduction Act*) dönüştürülmüştür (Bowden, 1961: 36). Cheng (1961: 42-44), yönetmelik ve kanunla birlikte programın hemen beklenen sonuçları vermeye başladığını söyler. Uygulamanın henüz daha birinci yılı dolmadan Tayvan'da tarımsal arazilerin ortalama fiyatları %19,4 oranında düşmüş ve devamında da düşüş eğilimi tedrici olarak sürmeye devam etmiştir.

Programın ikinci ayağı ise *kamu mülkiyetindeki tarım arazilerinin (öncelikle mülksüz) çiftçilere satışı*dır. Bu arazilerin çoğu *Japon Koloni Hükümeti*'nden devralınmıştı. Brown'ın (1967: 419) aktardığına göre satışı yapılabilir kamu mülkiyetindeki tarım arazisi miktarı, adadaki toplam tarım arazisi varlığının %21'i nispetindeydi. 1952'den 1958'e kadar 6 fasıl olarak uygulanan büyük toplu satışlar ile hükümet uhdesindeki tarım arazileri elden çıkarılmıştır. Toplu satış programlarında satılan arazilerin fiyatı, yıllık ortalama mahsul gelirinin 2.5 katına sabitlenmiş, alıcılara 10 ila 20 yıllık vadeler arasında taksitli ödeme imkânı tanınmıştır. Her bir çiftçi ailesi için en çok 20 dekar sulu ve en çok 40 dekar kuru tarım arazisi satın alabilme üst limiti belirlenmiş, bu satışların takribi %65'i öncesinde tamamıyla mülksüz olan çiftçilere yapılmıştır.

Arazi reformunun iki ayağı (*kira azaltımı ve kontrolü ile kamu mülkiyetindeki tarım arazilerinin satışı*), nihai/esas amaç olan; *herkesin kendine ait arazide ziraat yapabilmesi hedefiyle mülkiyet tekelinin kırılması* hedefine doğru ilerlemek için yapılmıştır. Bu hedefin başarımı için mülkiyete doğrudan müdahale eden tedbirler de 1954-1964 yılları arasında uygulanmıştır. Herhangi bir çiftçi ailesinin tarım arazisi varlığının sulu arazide 30 dekardan, kuru arazide de 60 dekardan fazla olamayacağına ilişkin bir özel arazi mülkiyeti sahipliği miktarı üst limiti belirlenmiş, tekелci arazi sahiplerinin bu sınırı aşan miktardaki arazileri hükümet tarafından; fiyatının %70'i arazi bonusu olarak, %30'u da kamu iktisadi teşebbüslerinden hisse verilme suretiyle satın alınmıştır. Satın alınan bu araziler de eş anlı olarak kiracı, mülksüz ve limit altı miktarda araziye sahip olanlara (gene mahsul gelirinin 2.5 katına fiyatı sabitlenerek ve 10 yıllık vade ile ödemesi 20 taksid

bölünerek) satılmıştır (Bowden, 1961: 36). Bu uygulama ile devlete büyük miktarda arazinin -zorunlu- satışını yapmak zorunda kalan büyük mülkiyet sahiplerinin, yalnızca bu tekelleşmiş mülkiyeti devretmesinin ekonomiye yeterince fayda sağlayacağı düşünülmemiş; bu kimseler sınaı girişimlerini kurmak üzere hükümet tarafından teşvik de edilmişlerdir (Brown, 1967: 420). Bugün Tayvan'da bilinen çoğu köklü şirketin kuruluşu, tekelci büyük arazi sahibi ailelerin bu süreçte devlet tarafından sanayici olmaya teşvik edilmesine dayanmaktadır.

Programın tekelci özel arazi mülkiyetine doğrudan müdahale eden ayağının başarımında arazi mülkiyeti vergisi ile değer artış vergilendirmesinin varlığı ve tasarımları oldukça etkili olmuştur. Arazi mülkiyeti vergisinin tasarımının arazi alanına göre artan oranlı olarak, arazi değer artış vergilendirmesinin de hem değer artış miktarının katlanma seviyesine göre (%100'e kadar ulaşabilen şekilde) artan oranlı olarak hem de yalnızca mülkiyetin el değiştirdiği anda değil, mülkiyet el değiştirmese dahi her 5 yılda 1 defa uygulanacağı zorunlu tutularak tasarlanmış olması, bu vergilerin tekelci büyük mülkiyet sahipliğinden caydırma gücünün açığa çıkmasına neden olmuştur. Devletin beyan değeri üzerinden araziye -zorunlu- satın alma hakkını kullanabilir olması kuralı vergilerin yüksek ve artan oranlı tasarlanmış olması özelliği ile birleşince, tekelci büyük mülkiyet sahiplerinin *Arazi Reformu Programı*'nın mülkiyete bu doğrudan müdahaleyi gerektiren tasarrufuna karşı fazla direnme şansı kalmamış, ancak uzun vadede bu kimselerin sınaı üretime geçip sanayici olmaktan da genel olarak memnun kaldıkları görülmüştür (Lam ve Tsui, 1998: 3).

Yaklaşık 15 yıl boyunca hükümetin birinci gündem maddesi olarak üç ayaklı biçimde ve verginin caydırıcı gücünden de önemle destek alınarak yürütülen *Arazi Reformu Programı*, sonuçları itibarıyla pek çok otorite tarafından da her yönüyle olağanüstü başarılı bir uygulama olarak değerlendirilmiştir. Ada halkının ve ekonomisinin bir bütün olarak bu programdan fayda gördüğü, yaygın kanı olmuştur. Chang (1965), reform programının başındaki ile sonundaki durumu karşılaştırdığı analizinde; 1. programın başında Tayvan'da kaba yaklaşık 650 bin civarında olan çiftçi sayısının program sonunda 820 bin civarına çıktığını, 2. programın başında %57-43 olan arazi sahibi çiftçi ve kiracı/mülksüz çiftçi oranının programın sonunda %81-19 seviyesine doğru iyileştiğini,⁸ 3. programın sonunda büyük ve küçük ölçekli çiftçi grupları arasındaki arazi sahipliği miktar makasının da programın başındaki duruma göre çok önemli seviyede daralarak birbirine yaklaştığını, söyler. Hiç şüphe yok ki 1949-1964 yılları arasında ekonomisi neredeyse tamamıyla tarıma

dayalı olan ve henüz sanayileşmemiş Tayvan için söz konusu rakamlar, özel arazi mülkiyetinin toplum içindeki dağılımında esaslı bir dönüşümün gerçekleştiği anlamına gelmiştir.

Georgist Yat-sen Vizyonunun Ekonomide Dönüşümü ve Atılımı Yönlendirmesi

Bu dönüşümün etkili biçimde hızla başarılmasında arazi vergilerinin rolü ve gücü çok önemliydi. *Arazi mülkiyeti hakkının dengelenmesi* politikasının hayata geçirilebilmesi için *arazinin/rantın ilk vergilendirmeleri* olarak anılabilecek düzenlemeler, *Arazi Kanunu*'nda belirlenen vergi oranları üzerinden başlatılmıştır. Brown (1967: 422), tasarlanan artan oranlı arazi vergilendirmelerinin uygulamaya alınır alınmaz Tayvan'da tarihsel arazi değer artış hızını bariz biçimde yavaşlattığını söyler. Arazi mülkiyeti vergisi ve arazi değer artış vergilendirmesi, *Arazi Reformu Programı*'nı ivmelendirmede büyük fayda sağlamıştır. *Arazi Reformu Programı*'nın her bir politika bileşeni en az bir defa uygulandıktan sonra, programın 5. yılı bitmeden, hükümet tekeli özel mülkiyete karşı verdiği mücadelenin istikametini kırsaldan kentsel alana doğru da genişletmiş, *Arazi Mülkiyeti Haklarının -Kentsel Alanda- Dengelenmesi Kanunu* (1954) çıkarılmıştır. Bu kanunun da yardımıyla 1964 yılına gelindiğinde kentsel alandaki büyük arazi sahiplerinin de mülkiyetlerinin alan olarak yaklaşık %30'unu elden çıkardığı ve (kırsal alandaki mülklendirmeye benzer biçimde) kentsel alandaki arazi sahipleri sayısının da yaklaşık %15 nispetinde arttığı, hesaplanmıştır (Brown, 1967: 424-426). Adada hem kırsal hem de kentsel alanda mülkiyet tekeli ve spekülasyon davranış biçimi oldukça etkili bir hükümet müdahalesine maruz kalmıştır.

Lam ve Tsui (1998), Tayvan'da arazi mülkiyeti ve değer artış vergilendirmelerinin genel ekonomi politikasının daima çok önemli bileşenleri olduğunu söylerler (Tablo 3 ve 4). Bu vergi gelirlerinin kamu maliye sisteminde toplam vergi gelirleri içindeki payının %25-30 bandına kadar çıktığı yıllar Tayvan'da görülmüştür (Chen, 2008). Bu maliye ve vergi politikası tercihi, kuruluştan 1980'lerin ortalarına kadar ulusal ekonomi politikasının şekillenmesinde belirleyiciydi ve Tayvan'ın ulusal ekonomisinde görülecek şaşırtıcı atılım ve başarıların ana nedeniydi.

İlk Uygulama Döneminde (1936-1954):	
<p style="text-align: center;">Arazi mülkiyeti vergisi:</p> <p style="text-align: center;">Parsel bazında teker teker uygulanacaktır. Alan ve tür kriterlerine göre kademelendirilmiş artan oranlı yapı esas alınacaktır. Vergi oranları:</p> <ul style="list-style-type: none"> . 0-300 m² alanlı arazilerde %1,0, . 300-700 m² alanlı arazilerde %1,5, . Alanına bakılmaksızın tüm sınai nitelikli arazilerde %1,5, . 700 m²'den büyük arazilerde belirlenen alan kriterine göre artan oranlı olarak %2,0 ila %7,0 arasında uygulanmıştır.	
İkinci Uygulama Döneminde (1954-1977):	
<p style="text-align: center;"><u>Tarımsal nitelikli araziler için:</u></p> <p>İlk uygulama dönemindeki gibi parsel bazında teker teker aynı oranlar üzerinden devam edilmiştir.</p>	<p><u>Kentsel nitelikli araziler için:</u></p> <p>Parsel bazında teker teker yapılan uygulama sonlandırılmış, mükellefin toplam kentsel arazi varlığının toplam değeri üzerine yapılan uygulama başlatılmıştır. Hükümet tarafından belirlenen kentsel arazi varlığı eşik değeri kriteri esas alınarak belirlenen oranlar uygulanmıştır. Mükellefin toplam kentsel arazi varlığı değeri, eşik değerin;</p> <ul style="list-style-type: none"> . Altında ise %1,5, 1 ila 40 katı arasındaysa %1,5 ila %5,0 arasında, . 40 katını aşıyorsa %5,0, vergi oranları uygulanmıştır. <p>1968 yılında (yapılaşmamış, imar hakkını tamamen kullanmamış ve bina ekonomik ömrü tükenmiş kentsel araziler için) yukarıda tanımlı vergi oranlarının 2 ila 5 kat artırımı uygulanacağı anlamına gelen <i>Boş Arazi Vergisi</i> yürürlüğe alınmıştır.</p>

Üçüncü Uygulama Döneminde (1977-2001):

<p><u>Tarımsal nitelikli araziler için:</u> İlk uygulama dönemindeki gibi parsel bazında teker teker aynı oranlar üzerinden 1987 yılına kadar devam edilmiştir. 1987 yılında tarımsal nitelikli araziler için bu verginin uygulaması sonlandırılmıştır.</p> <p>* 1977 yılında (3 yıldır ekilmeyen tarımsal araziler için yukarıda tanımlı vergi oranlarının 3 kat artırımı uygulanacağı anlamına gelen) <i>Ekilmeyen Arazi Vergisi</i> yürürlüğe alınmış, bu uygulama da 10 yıl yürürlükte kaldıktan sonra 1987'de sonlandırılmıştır.</p>	<p><u>Kentsel nitelikli araziler için:</u> İkinci uygulama dönemindeki esaslar aynen devam ederken vergi oranları değiştirilmiştir. Mükellefin toplam kentsel arazi varlığı değeri, eşik değerin;</p> <p>. Altında ise %1,0, . 1 ila 20 katı arasındaysa %1,0 ila %4,5 arasında, . 20 katını aşıyorsa %5,5, vergi oranları uygulanmıştır.</p> <p>* 1983 yılında <i>Boş Arazi Vergisi</i> uygulaması sonlandırılmıştır.</p>
---	--

Tablo 3. Tayvan'da Dönemlere Göre Arazi Mülkiyeti Vergisine Esas Alınan Kurallar ve Vergi Oranları (Yazar tarafından ilgili kanunlardan derlenerek Türkçe'ye çevrilmiştir.). (<https://law.moj.gov.tw/ENG/Index.aspx>)

Arazi değer artış vergilendirmesi:

Arazide meydana gelen değer artışları, arazi mülkiyetinden ayrı vergilendirilecektir. Bu vergi, prensipte mülkiyetin el değiştirme anında, el değiştirme olmazsa da her 15 yılda 1 defa zorunlu uygulanacaktır. (*Arazi Reformu Programı* döneminde de bu kural, 5 yılda 1 defa olarak sıkılaştırılmıştır.) Değer artış miktarına göre kademelendirilmiş artan oranlı yapı esas alınacaktır. 1964 yılında tarımsal nitelikli araziler bu vergilendirmenin kapsamından çıkarılmıştır.

Değer Artış Miktarı / Dönemler ve Vergi Oranı	%0-50	%50-100	%100-200	%200-300	%300-400	%400 üstü
1936-1944	%20	%40	%60	%80	%100	%100
1944-1954	%20	%20	%40	%60	%80	%80
1954-1964	%30	%30	%50	%70	%90	%100
1964-1968	%20	%20	%40	%60	%80	%100
1968-1977	%20	%20	%40	%60	%80	%80
1977-2001	%40	%40	%50	%60	%60	%60

Tablo 4. Tayvan'da Dönemlere Göre Arazi Değer Artış Vergilendirmesine Esas Alınan Kurallar ve Vergi Oranları (Yazar tarafından ilgili kanunlardan derlenerek Türkçe'ye çevrilmiştir.). (<https://law.moj.gov.tw/ENG/Index.aspx>)

1950'li yıllar Tayvan'da tarımsal üretimin milli gelir içerisindeki payının açık ara ilk sırada yer aldığı, ülkenin henüz sanayileşme sürecine girmediği yıllardı. Bu dönemde ekonomi politikasının ana gündemi olan *Arazi Reformu Programı* öylesine başarılı sonuçlar üretmişti ki asli amacı olan mülkiyetin çarpık dağılımının düzeltilip geçim sorunun hafifletilmesi hedefinin ötesine geçerek, tarımsal üretimde büyüme ve verimliliği de arttırmıştı. Mülkiyetin çarpık dağılımı dengelenip yaygın kiracılıkla işletme modeli yerini herkesin kendi arazisinde ziraat yapabildiği yeni düzene bıraktıkça tarımsal üretim, tam potansiyelini açığa çıkarmaya ve ekonomiye daha çok katkı sağlamaya başlamıştı. Cheng'in (1961: 45) aktardığına göre programının üçüncü yılının sonunda Tayvan'da tarımsal üretim miktarı %47 nispetinde artmış, Chang'ın (1965) hesaplamalarına göre de programın sonuna gelindiğinde (1964'te) Tayvan tarımında dekar başına ortalama ürün verimlilikleri (pirinç, patates, şeker kamışı, muz ve benzeri bazında değişen biçimde) %10 ila %55 nispetinde,⁹ ortalama çiftçi gelirleri de program öncesine göre %60 nispetinde yükselmişti.¹⁰ Reform programı, özel arazi mülkiyetinin toplum içindeki dağılımını dengelerken artan üretim ve verimlilik neticesinde açığa çıkan ekstra zirai gelirlerin yeni yatırımlara yönelmesine de vesile olmuştu. O yıllar öncesinde Tayvan'ın büyük tarım arazisi sahipleri olan toplum sınıfı da geleceğin sanayi sermayesi sınıfına dönüşmeye başlamıştı. Programın mülkiyetin yeniden dağılımında teknelci büyük arazi sahiplerini dönüşüme en çok zorlayan aracı da arazi vergilerinin caydırıcı gücü olmuştu (Lam ve Tsui, 1998: 4).

1960'ların ortalarından itibaren ekonomi politikasında odaklanılan öncelikli konulardan biri, kentleşme, kentsel arazilerin yönetimi ve geliştirilmesi süreçlerinde arazi mülkiyeti vergisi ve değer artış vergilendirmesinin başat ve vazgeçilmez birer kamu gelir kaynağı haline getirilmesi olmuştu.¹¹ 1970'lerdeki enerji krizlerinin yaşandığı dönemde Tayvan, arazi kullanımını rasyonel bir hale getirmek ve yaşam standartlarını yükseltmek için ilk sürümü 1964'e dayanan *Kent Planlama Kanunu*'nu 1973'te esaslı bir revizyona tabi tutmuş ve 1974 tarihli *Bölge Planlama Kanunu*'nu da ayrıca yürürlüğe almıştır. Bu kanunlar, özellikle organize sanayi ve serbest ticaret bölgelerinin hızla kurulup ihracata dayalı ekonomik altyapının oluşturulması ve güçlendirilmesi üzere kullanılırken, mevcut arazi vergilerinin yanında yürürlüğe alınan *Boş Arazi Vergisi* bu yeni üretim ve ticaret bölgelerinin kuruluşunu kolaylaştırıp buradaki yapılaşmaları teşvik etmiştir (Lam ve Tsui, 1998: 5).

1980'lere gelindiğinde refah göstergeleri dikkat çekici biçimde yükselmiş, 1970'lerin ilk yarısında takribi 900 dolar seviyesindeki kişi başına düşen milli

gelir, 1985'te 3.000 dolara ulaşmıştı. Arazi reformu ve rasyonel kentleşme süreçleri ardından gelen ihracat odaklı üretim ekonomisi sayesinde tasarruflar yüksek seviyelere çıkmıştı. Ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla hükümet, 1978 yılında *On Büyük Altyapı Geliştirme Projesi* adı altında; otobanlar, havalimanları, raylı sistemler ve limanlardan olmak üzere ulaşım alanında bir dizi ulusal düzeyli projenin yapımına başlamıştır. Bu projeler de ülkenin iç ve dış lojistik altyapısını geliştirerek ekonomik büyüme kapasitesini arttırmış, yabancı yatırımcıların ülkeye girişini hızlandırmıştır (Lam ve Tsui, 1998: 6-7).

1949-1984 yılları arasındaki 35 yıllık periyotta Tayvan maliyesi, yalnızca 7 sene bütçe açığı vermiş ve bu periyotta ülkenin ekonomisi, tarımsal üretimden çok sektörlü endüstriyel üretime geçişte büyük bir yapısal dönüşüm yaşamıştır. Devlet tarafından dış ticarete desteklenen endüstriler, hızlı ekonomik büyümenin motoru haline getirilmiştir. Korumacı politikalar ulusal ve global düzeyde azaltıldıkça da Tayvan'ın durdurulamaz yükselişi başlamış, 1949-1980 yılları arasını kapsayan dönemde Tayvan'ın yıllık ortalama ekonomik büyüme oranı %9 olarak gerçekleşmiştir (Myers, 1984: 500-502).

Ekonomideki yapısal dönüşüm ve büyüme oranlarındaki bu etkileyici düzey gibi aynı dönemler için ülkedeki gelir dağılımındaki dengesizlikte de gelişmiş ekonomileri kışkırtan seviyede bir düzelme görülmüştür. Kuşkusuz, bu başarı öncelikle büyük oranda *Arazi Reformu Programı*'nın sonucuydu. Ancak burada şuna özellikle dikkat çekmek gerekir ki; 1949-1964 arasında -tarımsal ağırlıklı bir ekonomik yapı içinde- gelir dağılımındaki görülen üst düzey iyileşme, Tayvan'ın hızlı kentleşme ve sanayileşme sürecine girmiş olmasına karşın devamında da bozulmamıştır. Tsai (1999: 69), Tayvan'da en yüksek %20'lik gelir dilimine giren haneler ile en düşük %20'lik gelir dilimine giren haneler arasındaki farkın 1953'te 20.47 kat iken, 1964'te 5.33 kata düştüğünü; devamında da 1990'lara kadar bu oranın hiç 6 katın üzerine çıkmadığını aktarır. Dünyada hızlı kentleşme ve sanayileşme sürecinin yaşandığı pek çok yerde ve dönemde gelir dağılımının bozulduğu görülürken; Myers'ın (1984: 508-510) değerlendirmesine göre Tayvan, 1950-1972 yılları arasında gelir dağılımı düzelmesinde (%0-20 ve %20-40'lık en alt iki kümeyi kapsayan gelir grupları dilimindeki gelir artışı göstergesine göre) bütün gelişmekte olan ülkeler arasında en iyi performansa sahip ülke olmuştur.

Myers (1984: 511-516), arazi reformunun yapılmasının; kırsal sermayenin kente gidişini ve endüstri ile ticaret sektörlerinde yoğunlaşmasını kaçınılmaz

kılarken; çiftçilerin de büyüyerek daha fazla ölçek ekonomisi ve tasarruf yaratması ve sonra da bunların kırsalda da sermaye yatırımlarına dönüşmesi gibi bir sürecin Tayvan'da yaşandığını söyler. Ülkede tasarrufların gelire oranının 1970'e gelindiğinde %30'lar seviyesine çıktığına, 1960-1980 yılları arasında tarımsal üretimin 2 kat, sanayi üretiminin ise 15 kat arttığına şahit olunmuştur.¹² Bu dönemler, Tayvan'da endüstrilerin gelişim kaydettiği, hizmet sektörü ile küçük-orta ölçekli üreticilerin ülke geneline yayılarak geliştiği dönemlerdir. Bu ilerleme ekonomide üretkenlik ve verimliliğin olağanüstü artışı ile gerçekleşmiştir. Sayısız ekonomik araştırma, bu yıllarda Tayvan'da faktör üretkenlikleri ve verimliliklerinin tüm sektörlerde (tarım, sanayi, hizmet) arttığını ve buna işsizlik oranlarındaki azalışların eşlik ettiğini göstermiştir.

Sonuç

Rantın bireye özgüsü ve özel mülkiyetteki tekelleşmenin meşru görüldüğü ekonomik düzenin sürdürülemezliğinin ve bütün büyük sosyal sorunların kaynağında rantın gerçek sahibi topluma iade edilmemesinin yattığını iddia eden Georgizm; hak edilmemiş (bireysel) refah ile emekle yaratılarak hak edilmiş refah ayırıcının farkına varılıp, rantın varlığı kaynaklı bu sorun verginin gücüne güvenilerek çözülmüşse toplumların ilerleyeceğini ve başka bir sosyoekonomik temel üzerinde başka bir yaşamın kurulacağını vaat eden ve bunun yapılmasını tavsiye eden iktisadi politik teoridir. Vergilerin gücüne, özel arazi mülkiyetinin toplum içinde dengeli dağılımını sağlayabilecek ve bu dengeyi koruyabilecek politika aracı olarak güvenilebilir ve güvenilmelidir.

Tayvan ekonomisinin başardığı yüksek tasarruflar ile yüksek üretim ve ihracat seviyelerine ulaşma hikayesinin gerisinde yatan teşvik edici ana politika, rantın bireye hak edilmemiş bir refah olarak kalmasını engelleyen ve rantı tüm toplum adına üst seviyeden devlet eline geçiren (kamulaştırma) bir hukuk ve vergi rejiminin kurulması ve yürürlükte kalmasıydı. Georgizme göre, spekülasyon özel arazi mülkiyeti yatırımının karlı olmadığı, diğer deyişle refahın bireylerin bizzat kullanım ihtiyacı ötesinde özel arazi mülkiyetine bağlanmasına ve orada kalmasına müsaade edilmediği bir yerde; tasarrufların artması, ardından toplumun kendiliğinden üretken (gerçek) yatırımlara yönelerek bir gelişme ve kalkınma patikasına girmesi, beklenen sonuçtur.

Tayvan'da Georgizm ilhamlı Dr. Sun Yat-sen vizyonunu iyi anlayarak sahip çıkan kurucu irade ile bürokrat ve teknokratlar, gerek özel anlamda arazi reformu üzerinden gerek genel anlamda tüm ekonomi üzerinden başarılı

bir sosyoekonomik dönüşümü ve devamında da sürdürülebilir bir ekonomik büyüme hikayesini hayata geçirmeyi başarmışlardır. Toplumun genel refahı için hem endüstriyel hem sosyal dönüşüm yapılmalı ve bu iki alan entegre bir süreç olarak yönetilmeliydi. Ne tamamen sermaye gücünün özel arazi mülkiyeti hakkını istismar edebileceği ve bu alanda tekelleşebileceği yozlaşmaya izin verilmeli ne tamamen devletleştirme ve ulusallaştırmacılığa hapsolmuş bir ekonomi yönetimi anlayışı olmalı, bunların yerine sermaye gücünü ve piyasayı sosyal kaygıları öncelikle yönlendirebilen bir anlayış esas alınmalıydı.

Yüksek, artan oranlı ve istisnasız uygulanan arazi/rant vergilendirmelerinin desteğinde yapılan arazi reformu ile bir yandan tarımsal üretkenlik ve katma değer arttırılırken; diğer yandan tekelleşmiş özel arazi mülkiyetinden çıkartılan sermaye sanayi ve ticaret/hizmet alanlarındaki gerçek ekonomik aktiviteye kaydırılmış, bunun devamındaki süreçte de arazi vergileri mali sistem içinde hep ağırlıkta tutularak sermayenin üretken alandan tekrar ayrılabilmesi engellenip sürekli üretimde kalması sağlanmıştır. Nihayetinde de bu düzlemde hem emek hem de sermayenin karşılığını başka bir düzleme kıyasla daha fazla alacağı, ekonominin sürdürülebilir bir gelişme patikasına gireceği ve toplumda refahın daha hakkaniyetli paylaşılacağını öne süren Georgizmin geçerliliği, yaşanmışlığı reddedilemez bir gerçek olarak devletin kurucu iradesine dönüştürülmüş Sun Yat-sen vizyonu ile Tayvan örneği üzerinden açıkça izlenebilmiştir.

Sonnotlar

1- Tayvan, coğrafi özellikleri itibarıyla, Güney Çin Denizi'nde yer alan 36.197 m² yüzölçümlü bir ana ada ve bağlı takım adaları ülkesidir. Demografik özellikleri itibarıyla, yaklaşık 25 milyonluk nüfusu ile BM üyesi ülkelerin %85'inden daha kalabalık bir ülkedir. Bu nüfusunun %95'i köken itibarıyla kendilerini ana kara Çin'in etnik gruplarının en büyüklerinden birisi olan *Han Çinlisi* olarak gördüklerini beyan etmektedirler. Ülkede ayrıca kültürel kimlik tanımlaması olarak kullanılan "Tayvanlı" kavramıyla da Kuomintang'ın çekilmesi döneminde (1945-1952) adaya taşınanlar ile onların çocukları ve torunları kastedilmekte olup; bugünkü nüfusun yaklaşık %85'inin soy bağı ana karadan 2. *İç Savaş* ve sonrasında yapılan büyük göçe dayanmaktadır. Geri kalan %15'lik nüfus dilimi ise yerli aborjinler ile büyük göç öncesi adaya yerleşmiş kadim Çinliler için kullanılmaktadır (Lee, 01.06.2014). Tayvan (Çin Cumhuriyeti), güncel uluslararası durumu itibarıyla, BM üyesi değildir; fakat az sayıda devlet tarafından da ikili anlaşmalarla bağımsızlığı tanınmıştır. Bağımsızlığı, 2014'te 23, 2018'de 17, 2025'te 12 ülke tarafından tanınmaktaydı. Ana kara Çin'in ilgili devletler üzerinde arttırdığı baskı, Tayvan'ın bağımsız tanınırlığını yıldan yıla azaltmaktadır. Bunların yanında, ekonomisi de BM üyesi ülkelerin %75'inden büyük olan Tayvan, diplomatik misyonları üzerinden takribi 60 ülkeyle ticari ve kültürel ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir.

2- *San Min Chu I* (Halkın 3 İlkesi), Yat-sen'in 16 bitmiş sözlü dersinden oluşan ve *milliyetçilik (min tsu)*, *demokrasi (min chuan)* ve *sosyal refah/geçim (min sheng)* ilkeleri üzerine yeni ulus vizyonunu aktardığı düşünsel, fakat nihai haline de kavuşmamış bir eserdir. Eser, sözlü derslerin bitmiş olanlarının derleme basımı olarak 1924'te yayımlanmıştır.

3- "*P'ing-chun Ti-chuan!*" yemin sloganı bazı kaynaklarda İngilizce'ye "*Equalization of Land Rights!*" şeklinde çevrilmiş olsa da, biz bu ifadeleri Türkçe'ye doğrudan "*Arazi Haklarının Eşitlenmesi!*" şeklinde çevirmeyi uygun görmedik. *Eşitleme* sözcüğünün işlenen kavramın tarihsel ve bağlamsal anlamını tam yansıtmadığını ve yanlış anlaşılabilirliğini düşündük. Nitekim de Pinyin Çincesi'nde "Pingjun Diqian" ifadesindeki Pingjun: ortalamak/dengelemek, Diqian ise: arazi hakkı/mülkiyet, anlamına gelmektedir. Bu sözcükler birlikte grup olarak kullanıldıklarında da mülkiyetin dengeli dağılımı/adilane yönetimi gibi daha kapsamlı bir anlam kazanmaktadırlar. Bu sloganik kavramın mutlak eşitlikçi bir bölüşüm/dağıtım anlamına gelmek yerine hakkaniyetli bir denge ortamının kurulması ve bunun korunması anlamına geldiği, *Çin Cumhuriyeti* rejiminin kuruluş sonrasındaki uygulamalarından net olarak anlaşılacaktır.

4- *Üstün Kanun* kavramı, diğer tüm kanunların bu kanunlarla çelişen hükümlerinin geçersiz sayılacağı anlamına gelmektedir. Örneğin, kadastro/tescil, arazi kullanımı/şehir planlama, kamulaştırma konularında özel olarak çıkarılacak kanunların hükümleri *Arazi Kanunu*'ndaki hükümlerle çelişemeyeceği gibi arazinin mülkiyet ve değer artışı dışında (miras, bina, damga, transfer/intikal, sermaye kazancı gibi) özel vergilere konu edilmesi halinde, bunlar için çıkarılacak kanunların hükümleri de üstün kanunlardaki vergilendirme hükümlerine aykırı olamaz ve onlarla çelişemezler.

5- *Boş Arazi Vergisi*, yapılaşmamış, imar hakkını tamamen kullanmamış ve bina ekonomik ömrü tükenmiş kentsel araziler için arazi mülkiyeti vergisi oranının 2 ila 5 kata kadar bir seviyede artırılıp uygulanması anlamına gelmekte idi. Kentleşme sürecinde altyapısı hazır arsaların boş tutulması, tanımlı imar hakkının tamamen kullanılmamış olması veya bina değerinin arazi değerinin 1/10'u altına düşmüş olması, devlet tarafından ekonomide ve kentleşmede bir etkinlik kaybı olarak değerlendirilmiştir. Bu tür kentsel araziler için hükümet, arazi sahiplerine yapılaşmaya girişmeleri için bir mühlet (genellikle 2 yıl) ikazı duyurusu yapmış, ikazla birlikte arazi mülkiyeti vergisinin kendilerine özel olarak artırımlı uygulamaya başladığını duyurmuştur. Mühlet içinde projesini hazırlayıp ruhsatını alanların arazi mülkiyeti vergisi olağan oranına düşürülmüş, yapılaşmaya direnenler için ise -zorunlu- satın alma süreci başlatılmıştır. 1968-1983 yılları arasındaki dönemde kapsama giren kentsel araziler için belirleme yapılarak bu (ek) vergi uygulanmıştır. Bu vergiye tabi olanların genellikle yapılaşma ve yeniden yapılaşma sürecini geciktirmesinin başlattıkları görülse de yapılaşmaya yahut arazisini yapılaşmak isteyen başkasına satmaya direnenler için -zorunlu- satın alma hakkının kullanıldığı parseller de olmuştur (Lam ve Tsui, 1998: 13-14).

6- *Ekilmeyen Arazi Vergisi*, 3 yıl üst üste ekilmeyip âtıl bırakıldığı tespit edilen tarımsal araziler için arazi mülkiyeti vergisi oranının 3 katı olarak uygulanması anlamına gelmekte idi. Tarım arazilerinin âtıl bırakılması devlet tarafından ekonomide bir etkinlik kaybı olarak değerlendirilmiş, arazi sahiplerine ekime başlamadıkları takdirde arazi mülkiyeti vergisinin kendilerine özel olarak artırımlı uygulanacağına dair ikaz duyurusu yapılmış, aynı zamanda ekime direnenlerin arazilerinin -zorunlu-satın alma sürecine sokulacağı da bildirilmiştir. Söz konusu ek vergi uygulamasında arazi sahiplerinin ikazlara uygun hareket ederek ekime başladıkları yahut arazileri kendi kendilerine çiftçilere sattıkları görüldüğünden -zorunlu- satın alma hakkının kullanılmasına gerek kalmamıştır.

7- Chiang Kai-shek'in yardımcısı Cheng (1961), o zamanlarda ana karada arazi reformuna girişememiş olmalarının nedeninin; görünürde iç karışıklıklar ve Japon istilası olmakla birlikte, gerçekte bunlardan önce ve daha ağırlıklı olarak kendi içlerindeki rant kollayıcı azınlık grubun dar görüşlülüğünden, cesaret eksikliğinden ve menfaatlerine dokunmasından kaynaklandığını söylemiştir. Bu tecrübe ile adaya intikal eden Kuomintang, bu konudaki kararlılığını artırmış ve Tayvan'ı arazi reformunun tavizsiz bir uygulama sahasına dönüştürmüştür.

8- Bu oran, Bowden (1961:37) hesaplamasında 1961 yılı için %84-16 olarak geçer.

9- Bowden (1961: 37), 1961'de ürün bazında dekar başına ortalama ürün verimliliklerindeki artışı %24 ila %154 marjında ürün bazında değişiyor olarak hesaplamıştır.

10- Koo (1966: 150, 152) pirinç üreten çiftçilerde gelir artışının 3 kata kadar arttığını görüldüğünü, bunun nedeninin de özellikle tekelci arazi sahiplerinden -zorunlu-satın almaya tabi tutulduktan sonra mülksüz çiftçilere satılan arazilerin %85'inin sulu tarım arazisi olmasından kaynaklandığını söyler.

11- Arazi vergileri *Arazi Vergisi Kanunu*'nun çıkarıldığı 1977 yılına kadar merkezi birer vergi ve merkezi gelir kalemleri idi. Bu vergilerin gelirlerinin merkezi yönetimden alınıp yerel yönetimlere bırakılması bu tarihte gerçekleşmiştir.

12- Tsai (1999: 69) de ayrıca Tayvan'da 1950'lerde %15 civarında olan ihracatta endüstriyel ürün oranının, 1990'a gelindiğinde %96 seviyesine çıktığına dikkat çeker.

Kaynakça

Bowden, T. R. (1961) "Land Reform and Rural Development on Taiwan", *University College Review*, 1(1), 34-40. <https://www.jstor.org/stable/41965668>

Brown, J. R. (1967) "A Successful Use of Taxation to Promote Land Reform: The Taiwan experience", A paper for *The Annual Conference on Taxation under the Auspices of the National Tax Association, Proceedings of National Tax Association*, 60, 416-427. <https://www.jstor.org/stable/23406413>, (Son Erişim Tarihi, 20/05/2025).

232 Kızıltepe, M. (2026) "Georgizmin Sun Yat-Sen Ve Tayvan üzerindeki Etkisi: Arazi Reformunu İvmelendirme Ve Ekonomide Dönüşümü Yönlendirme Bakımından Georgist Teorinin Geçerliliği", *Mülkiye Dergisi*, 50(1), 199-234.

Chang, Y. (1965) *Land Reform and Its Impact on Economic and Social Progress in Taiwan*, Taipei: National Taiwan University Press.

Chen, T. A. (2008) "Introduction to Taiwan's Taxation System: Major Problems and Reform", A Report for *Chunghua Association of Public Finance*. <https://www.ipp.hit-u.ac.jp/EastAsianTaxForum/PDF/chen-Introduction%20to%20Taiwan's%20Taxation%20System.pdf>, (Son Erişim Tarihi, 01/05/2025).

Cheng, C. (1961) *Land Reform in Taiwan*, Taipei: China Publishing Co.

Cord, S. (1965) *Henry George: Dreamer or Realist*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

De Mille, A. (2006) "Afterword: Who Was Henry George", B. Drake (Der.), *Progress and Poverty* içinde, New York: Robert Schalkenbach Foundation, 304-310. (Original date of article release: 1979).

Feng, T. (1906) "The Min Sheng Principle and the Future of China's Political Revolution", *Min Pao*, 4, 105-109.

Francis, L. (01.06.2014), tarafından International Center for Land Policy Studies and Training- Taiwan eğitim kurumunun 122. Regular Session of Taxation and Valuation Education programında katılımcılara yapılan *Explore Taiwan History* adlı sunum, Taoyuan.

George, H. (2006) *Progress and Poverty*, New York: Robert Schalkenbach Foundation. (Original date of publishing and publisher: 1879, New York: Appleton & Co.)

Hsiao, T. (1968). *The Theory and Practice of Land Reform in the Republic of China*, Taipei: China Institute of Land Economics.

Koo, A. Y. C. (1966) "Economic Consequences of Land Reform in Taiwan", *Asian Survey*, 6(3), 150-157.

Lam, A. H. S. ve S. W. Tsui (1998) "Policies and Mechanisms on Land Value Capture: Taiwan Case Study", A Working Paper (Code: WP98AL1) for *Lincoln Institute of Land Policy*. https://www.lincolnst.edu/app/uploads/legacy-files/pubfiles/144_lamtsui98.pdf (Son Erişim Tarihi, 15/05/2025).

Laws and Regulations Database of The Republic of China. <https://law.moj.gov.tw/ENG/Index.aspx>, (Son Erişim Tarihi, 01/06/2025).

Leng, S. C. ve N. D. Palmer (1960) "*Sun Yat-sen and Communism*", New York: Praeger Publishers.

Lin, S. (1974) "Sun Yat-sen and Henry George: The Essential Role of Land Policy in Their Doctrines", *The American Journal of Economics and Sociology*, 33(2), 201-220.

Linebarger, P. M. A. (1937) *The Political Doctrines of Sun Yat-sen*, New York: John Day Co.

Myers, R. H. (1984) "The Economic Transformation of the Republic of China on Taiwan", *The China Quarterly*, 99, 500-528.

Özmen, S. (2022) "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan Politikası ve Bu Politikanın Dünya Siyasetinde Önemi", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(3), 1306-1319.

Peddle, F. K. (2005) "Philosophies of Integration: Sun Yat-sen and Henry George", A Paper for *RSF-Sponsored Henry George Thought Conference on Beijing-China*. <http://progressandpovertyinstitute.org/wp-content/uploads/Philosophies-of-Integration-Sun-Yat-Sen-and-Henry-George.pdf>, (Son Erişim Tarihi, 20/05/2025).

Roberts, J. M. (1971) "Progress and Poverty's Continuing Challenge", *The American Journal of Economics and Sociology*, 30(3), 301-316.

Scalapino, R. A. ve H. Schiffrin (1959) "Early Socialist Currents in the Chinese Revolutionary Movement: Sun Yat-sen versus Ch'i-ch'ao", *The Journal of Asian Studies*, 18(3), 321-342.

Schiffrin, H. (1957) "Sun Yat-sen's Early Land Policy: The Origin and Meaning of Equalization of Land Rights", *The Journal of Asian Studies*, 16(4), 549-564.

Sharman, L. (1934) *Sun Yat-sen, His Life and Its Meaning: A Critical Biography*. New York: John Day Co.

Solow, R. M. (1997) "How to Treat Intellectual Ancestors", H. J. Brown (Der.), *Land Use and Taxation: Applying the Insights of Henry George* içinde, Cambridge-Massachusetts: Lincoln Institute of Land Policy, 7-15.

Trescott, P. B. (1994) "Henry George, Sun Yat-sen and China: More Than Land Policy Involved", *The American Journal of Economics and Sociology*, 53(3), 363-375.

Tsai, P. L. (1999) "Explaining Taiwan's Economic Miracle: Are the Revisionists Right?", *Journal of Policy Analysis and Reform*, 6(1), 69-82.

Turan, İ. (2016) "ABD-Çin İlişkileri Bağlamında Tayvan Sorunu", *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 80-105.

Wang, T. S. (2011) "20. Yüzyılda Tayvan'ın Hukuki Gelişimi: Liberal ve Demokratik Bir Ülkeye Doğru", *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Çev. D. Durna, 1(1), 235-266.

Yat-sen, S. (1918) *Memoirs of a Chinese Revolutionary (A Programme of National Reconstruction for China)*, London: Hutchinson & Co.

Yat-sen, S. (1924) *San Min Chu I: The Three Principles of The People*, http://chinese.larouchepub.com/wp-content/uploads/2017/05/San-Min-Chu-I_ALL-en.pdf, (Son Erişim Tarihi, 20/05/2025).